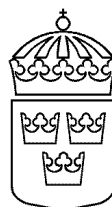

Protokoll
1995/96:14

Riksdagens protokoll 1995/96:14

Onsdagen den 25 oktober

Kl. 12.00 – 15.57

1 § Anförande med anledning av FN:s 50-årsjubileum

Anf. 1 TALMANNEN

Ärade ledamöter!

Ett jubileum brukar ge anledning till hyllningstal och högstämda lovord. När vi i år firar Förenta nationerna 50 år ligger dock ord som eftertanke, uppgivenhet, ja, rent av besvikelse nära till hands. De senaste årens utveckling, inte minst i vår omedelbara närhet i Europa, har tydligare än tidigare demonstrerat världssamfundets tillkortakommanden och svaghet.

Det erbjuder inga svårigheter att se mörkt på FN:s möjligheter inför framtiden. Vi matas dagligen i våra vardagsrum med bildbevis på hur Förenta nationernas auktoritet trotsas, hur fredskrafter skändas.

Vi är väl medvetna om bristerna i FN:s organisation, om ineffektiv byråkrati och utdragna beslutsprocesser. Vi vet att många stater brister i lojalitet till de stadgar de själva skrivit under, inte minst i fråga om finansiellt stöd. Vi vet att detta dess värre också gäller stater som i allra högsta grad besitter resurser att göra rätt för sig.

Vi vet allt detta. Men det får inte stanna vid det. Vi måste ställa oss frågan: Hur bör vi handla för att, trots alla svårigheter och motgångar, kunna arbeta för freden och ett starkt internationellt samfund?

Sverige och riksdagen har sedan inträdet 1946 haft ett intensivt engagemang i Förenta nationerna. Sverige tillhör det tjugotal länder som också har en parlamentarisk representation under FN-sessionerna. Detta har varit och är en stor styrka gentemot vår omvärld. Den visar en samsyn och enighet om vikten av ett starkt världssamfund. Den betonar vårt ansvar som ledamöter av Sveriges riksdag att förankra FN-arbetet hos våra uppdragsgivare – medborgarna. En sådan insats gjorde vi i går då vi medverkade vid FN-manifestationer runt om i landet. Jag vill ta tillfället i akt att särskilt tacka de ledamöter som under gårdagen deltog i riksdagens aktion och informerade elever vid 180 gymnasieskolor, folkhögskolor och elever i komvux om Förenta nationernas arbete.

Åren 1945–1988, under FN:s första 43 år, inleddes 13 fredsbevarande operationer. Under de följande sju åren har inte mindre än ytterligare 22 kommit till.

Den utvecklingen är ett av många uttryck för hur FN:s verksamhet och inriktning har kommit att förändras. Förebyggande och fredsbevarande arbete har trängts undan av kraven på snabba och kraftfulla insatser vid uppflammande konflikter, som krävt omedelbar aktion. FN tvingas i dag att satsa mångdubbelt större resurser på konflikt- och katastrofinsatser än man har för det långsiktiga arbete, som skulle kunna förhindra att de uppstår.

Så var inte tanken när FN-stadgan om fred, säkerhet, mänskliga rättigheter och bättre levnadsvillkor antogs 1945. ”Vi, de förenade nationernas folk, beslutna att rädda kommande släktled undan krigets gissel – –” blev stadgans första ord.

I dag, 50 år efter denna manifestation av vilja till konfliktlösning, möjligheter till samförstånd och hopp om en bättre framtid, inte bara kan vi, utan *måste* vi hämta förnyad kraft och återuppväckt engagemang därifrån. Frågan måste ju ställas – vad är annars vårt alternativ?

FN är den demokratiska organisation som på ett unikt sätt länkar samman 99 % av människorna på jorden i 185 länder, från ö-staten Palaus 14 000 invånare till Kinas 1,2 miljarder. Vår utmaning är att se till att denna potentiella kraft får det politiska mandat som krävs och de resurser som erfordras. Vår utmaning måste bli att genomföra de reformer som krävs.

Vi saknar inte idéer. Vi saknar inte förslag. Grunden har lagts med de viktiga åtaganden som gjorts under de stora FN-konferenserna under 90-talet. Den kommission som leddes av statsminister Ingvar Carlsson och Shirdath Ramphal har lämnat konkreta förslag om hur FN skulle kunna reformeras och stärkas.

FN:s generalsekreterare har i sin Agenda for Peace i 86 punkter visat på möjligheter att uppnå internationell fred och säkerhet och ett långsiktigt arbete för social och ekonomisk utveckling.

I An Agenda for Development fullföljer generalsekreteraren kravet på att vända tyngdpunkten i FN:s insatser från akut krishantering till åtgärder för uthållig social och ekonomisk utveckling och en god miljö. Här betonas att demokrati och mänskliga rättigheter utgör grunden för all utveckling.

Ärade ledamöter!

Vi kan i dag också glädjas åt vad Förenta nationerna faktiskt uträttat under dessa 50 år. FN har förhandlat fram 145 fredliga lösningar på regionala konflikter i världen. FN har gjort det möjligt för människor i 45 länder att delta i fria val. FN har bidragit till att 60 % av alla vuxna i u-länder kan läsa och skriva och att 80 % av barnen i dessa länder går i skolan. Det är också genom arbetet i Förenta nationerna som Sverige tillsammans med likasinnade fick till stånd konventionen om barnens rättigheter.

Låt oss därför här i dag inrikta oss på att se möjligheterna och aktivt medverka till att de tas till vara. Nu krävs politiskt ledarskap, nu krävs mod och beslutsamhet, nu krävs gemensamt ansvarstagande. Det är min förhoppning att det är i den andan vi nu skall föra debatten om Förenta nationerna i framtiden.

(Applåder)

2 § Bordläggningsdebatt

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Anmälades skrivelse 1995/96:40 FN inför framtiden.

Bordläggningsdebatt

Anf. 2 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! Riksdagens samling här i dag och ledamöternas medverkan i många skolor i går är ett tydligt uttryck för den betydelse FN har haft, fortfarande har och i framtiden kommer att ha för Sverige.

Den hängivenhet för FN och FN-tanken som ofta kommer till uttryck i Sveriges riksdag är inte bara ett uttryck för solidaritet. Det visar också på ett upplyst egenintresse. Det är inte bara FN och FN-tanken som behöver vårt stöd. Vi behöver också FN.

För svenskar i allmänhet tror jag FN i första hand är en mötesplats för världens alla länder för samtal, förhandlingar och beslut i stora och övergripande frågor.

Men när vi diskuterar hur FN kan förbättras är det nödvändigt att också försöka förstå hur FN som organisation upplevs i vår omvärld.

I Bosnien ses FN, trots kriget, som en organisation som finns till för att ge mat och förnödenheter åt drabbade människor mitt i krigets vansinne.

I Guatemala gör FN att människor kan återvända till sina hembyar efter år på flykt.

I Kambodja ledde FN arbetet för ordning och demokrati, bl.a. genom att organisera det första valet.

I Moçambique röjer FN minor så att bonden utan risk för sitt liv kan odla åkern igen.

I Namibia bidrog FN till att människor i dag kan räta på ryggarna i en självständig nation.

När Nelson Mandela höll sitt första tal i FN som nyvald president i ett demokratiskt Sydafrika kunde han göra sig till talesman för de människor som påtagligt upplevt FN:s betydelse i sina egna liv. Han sade: De miljoner människor över hela klotet som står förväntansfulla vid hoppets portar ser upp till denna organisation därför att den ger dem fred, ger dem liv – ett liv värt att leva.

Fru talman! Behovet av FN och FN:s arbete har inte minskat genom åren. Det har tvärtom ökat.

Just nu genomgår världen stora förändringar vad gäller människors livsbetingelser och hur våra samhällen organiseras. Den snabba och genomgripande globaliseringen av ekonomi, teknik, kunskap, kommunikationer, livsstil, politik osv. har lett till att många av de redskap vi tidigare litat till inte längre fungerar lika effektivt.

I denna dynamiska internationella miljö finns det nya vinnare och nya förlorare. Miljontals fattiga människor i en del utvecklingsländer har fått nya möjligheter till arbete och materiella förbättringar.

Samtidigt ökar de ekonomiska och sociala orättvisorna mellan och – framför allt – inom länder. Växande löneskillnader och hög strukturell arbetslöshet skapar en växande underklass i världen som helhet.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

I den nya situationen blir det allt svårare för enskilda länder att på egen hand lösa de politiska, sociala och ekologiska utmaningar som vi människor ställs inför.

Ur detta växer ofta frustration och en känsla av hopplöshet hos stora grupper av människor, både i den rika och i den fattiga delen av världen. Så skapas en jordmån för många av de akuta problem vi i dag ställs inför – flyktingströmmar, etniska motsättningar och konflikter, terrorism, rasism, religiös intolerans osv. Såväl de akuta hoten som de bakomliggande orsakerna kan bara mötas genom ett väsentligt fördjupat och utvecklat internationellt samarbete.

FN:s främsta uppgift sammanfattas i inledningen till FN-stadgan: ”Vi, de förenade nationernas folk, beslutna att rädda kommande släktled undan krigets gissel – – –.”

Så hög måste självklart ambitionen vara, även om vi väl känner den dystra verkligheten. En lärdom vi bör dra för att fredsarbetet skall kunna bli mer konstruktivt är att FN måste agera mycket tidigare än vad som sker i dag i de akuta konflikterna.

Vi måste handla tidigt, med större kraft och med större resurser. När en konflikt övergår till att bli väpnad släpps enorma krafter lösa – inte bara militära utan också politiska och psykologiska. Detta gör det så oändligt mycket svårare att senare finna lösningar. Det är därför FN:s möjligheter till konfliktförebyggande arbete måste stärkas.

Enligt FN-stadgan är det säkerhetsrådet som har det främsta ansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Säkerhetsrådet kan också sätta kraft bakom sina beslut. Besluten är bindande för samtliga medlemsstater, och rådet kan också besluta om ekonomiska sanktioner mot en stat och om militära tvångsinsatser.

Med det kalla krigets slut upplöstes mycket av den förlamning som präglade rådets arbete under efterkrigstiden. De permanenta medlemmarna har i stället för att blockera varandra inlett ett omfattande och nära samarbete.

Den stora bristen i dag gäller i stället nästa fas: genomförandet av och respekten för rådets beslut.

Respekten kan påverkas av att rådets sammansättning i minskande grad är representativ för medlemskretsen och de nya maktförhållandena i internationell politik. Särskilt u-länderna kritiserar rådet för att brista i representativitet och i öppenhet.

Den svenska regeringen stöder en utvidgning av säkerhetsrådet med nya medlemmar, både permanenta och icke-permanenta.

Vi har argumenterat för en ökning till omkring 23 platser. Vi är också beredda att diskutera en modifiering av vetorätten så att den inte försvagar säkerhetsrådets möjligheter att genomföra sina stadgeenliga uppgifter.

Vi vill också ha en ökad öppenhet i rådets arbete gentemot icke-medlemmar och mer regelmässiga konsultationer mellan rådet och de länder som bidrar med trupper till fredsbevarande arbete.

Fru talman! FN är efter 50 år i behov av förnyelse och reformer också på andra områden.

Den viktigaste omedelbara reformen handlar om att få ordning på FN:s ekonomi. Finanskrisen förlamar FN och gör organisationen ineffektiv. När 1995 års generalförsamling inleddes var medlemsländerna skyldiga FN 3,5 miljarder dollar i uteblivna obligatoriska bidrag. Största delen av skulden svarar USA för.

I de här frågorna driver Sverige på med stor kraft. På kort sikt handlar det om att skapa opinion och få länderna att ta sitt ansvar, men också om att spara inom organisationen och göra organisationen mer effektiv.

För att få till stånd en sund och långsiktigt stabil finansieringsbas är det viktigt att arbeta för nya och rättvisare bidragsskalor som bättre speglar ländernas betalningsförmåga och samtidigt inte gör FN så starkt ekonomiskt beroende av ett enda land.

På längre sikt måste vi hitta kompletterande finansieringskällor. Vi behöver t.ex. överväga skatt på internationella valutatransaktioner eller avgifter på internationella flygbiljetter.

För FN:s utvecklingsarbete krävs det stabilare finansieringsformer och en jämnare bördefördelning mellan givarländerna. Sverige och de andra nordiska länderna bär i dag en oproportionerligt stor andel av det finansiella ansvaret för den verksamheten.

Målet om minst 0,7 % av bruttonationalprodukten till utvecklingsbistånd, som fastslogs av FN för mer än 20 år sedan, måste hållas levande.

Jämsides med arbetet att tillföra FN nödvändiga resurser behöver ytterligare ansträngningar göras för att resurserna skall användas så effektivt som möjligt. Onödig administration kan inte accepteras. FN-organ som inte längre har relevanta uppgifter måste läggas ned.

Det här utgör naturliga inslag i en process där FN successivt reformeras för att bättre kunna svara mot framtida uppgifter och utmaningar.

Statsminister Ingvar Carlsson har i arbetet i Kommissionen för globalt samarbete, som han har lett tillsammans med Sir Shirdath Rampahal, kraftigt engagerat sig för FN:s reformarbete.

Det är min förhoppning att såväl regeringsskrivelsen, som i dag lämnas till riksdagen, som rapporten Vårt globala grannskap från kommissionen skall stimulera till en bred diskussion i riksdagen, bland folkrörelser och allmänheten om reformer av FN.

Fru talman! FN är ytterst beroende av den politiska viljan hos medlemsländerna. Organisationen blir aldrig starkare än de resurser och det mandat som medlemsländerna är beredda att ge.

Sveriges kandidatur för en plats i FN:s säkerhetsråd skall ses som ett uttryck för vårt engagemang. Vår kandidatur har en mycket hög prioritet för regeringen. Sverige skulle som medlem av säkerhetsrådet bidra till rådets arbete med vår omfattande erfarenhet av fredsbevarande arbete, med en konstruktiv reformvilja för att effektivisera FN och med det starka engagemang som alltid präglat vårt medlemskap i FN till stöd för FN:s idéer.

Mycket återstår att göra vad gäller att leva upp till FN-stadgan. Men det gäller en dag som denna då vi fortfarande firar 50-årsjubileet att

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningsdebatt

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

känna att vi alla har ett ansvar att se till att världen bättre lever upp till FN-stadgans förpliktelser.

I den svenska debatten under dessa dagar av högtidlighållandet har både tilltron till FN och kritiken av bristerna belysts. De stora behoven av internationell kraftsamling liksom begränsningar och möjligheter har diskuterats på ett mycket brett sätt i hela vårt land. Som ordförande för den svenska nationalkommittén för högtidlighållandet av FN:s 50-årsjubileum är jag imponerad över bredden i firandet – riksdagen inbegripen – och vill till alla som deltagit rikta ett varmt tack.

Anf. 3 GÖRAN LENNMARKER (m)

Fru talman! FN-stadgan har varit i kraft i 50 år. Det är ett viktigt jubileum som vi nu firar. FN bildades ur krigets och koncentrationslägrens fasor. Lärdomen då var att det goda måste ha kraften att stå emot det onda. Det är lika viktigt nu som då.

FN var de allierades initiativ. Den grundades i Atlantdeklarationen, som Churchill och Roosevelt utfärdade 1941. Syftet var att säkra en bestående fred som kunde hålla efter det andra världskrigets fasor.

Sverige fick inte vara med i San Francisco när FN utarbetades därför vi inte deltog i kampen mot nationalsocialismen och fascismen utan stod neutrala. Det var först i november 1946 som Sverige kom in som medlem tillsammans med Island och Afghanistan.

FN startade alltså i krigskoalitionens mycket realistiska uppfattningar om vad som krävs för att säkra frihet och fred. Därför planerades ingen allmänt pacifistisk organisation utan ett kraftfullt instrument för att "rädda kommande släktled undan krigets gissel". Det behövs nämligen en handlingskraftig organisation som kan förebygga och undanröja hot mot freden samt undertrycka angreppshandlingar eller andra fredsbrott, för att nu citera FN-stadgan.

Nu blev det inte riktigt så här. Sovjetunionen, som inte ville erkänna de mänskliga rättigheterna eller folkens frihet, förklarade mycket av FN:s verksamhet. Det är en hel del saker som FN borde ha gjort men som inte kunde göras till följd av detta. Likväl utträttades mycket positivt. Sydkorea kunde försvaras mot angrepp. Den internationella handeln, valutorna, finansiell samverkan stabiliserades genom Bretton Woods-institutionerna. FN:s olika fackorgan fördjupade samarbetet på många olika områden. Ickespridning av kärnvapen, förbud mot kemiska och biologiska vapen är andra goda exempel, liksom Agenda 21 för miljön i världen.

Fredsbevarande operationer och humanitära insatser har på många ställen förhindrat krig, bidragit till fred och räddat miljoner människoliv. Bosnien-Hercegovina hade nog inte funnits kvar som en stat om inte FN hade gjort sin insats. Den kan kritiseras, men likväl får vi inte glömma bort huvudinsatsen. Världen skulle ha varit betydligt sämre om FN inte hade funnits.

Det fanns och finns en utbyggd motsättning i FN redan från början. Å ena sidan skall FN följa sina grundprinciper demokratin och deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Å andra sidan är FN öppen för alla enligt universalitetsprincipen. Detta skapar en spänning.

FN påverkades av att en majoritet av medlemmarna var diktaturer. Många debatter och resolutioner i generalförsamlingen fick en antide-mokratisk udd. Israels rätt att existera ifrågasattes. Detta försvagade allvarligt FN:s auktoritet. Likväl är principen om allas deltagande fun-damental. Det är bättre att påverka via medlemskapet än att uteslutas.

Nu är situationen i det här avseendet betydligt bättre. Demokratien har gjort stora framsteg i Östeuropa, Latinamerika, Asien och faktiskt också i Afrika. Två tredjedelar av medlemsländerna är demokratier eller framväxande demokratier.

Fru talman! Det är naturligt att se tillbaka vid ett jubileum. Lika viktigt är det att titta framåt. FN är oundgängligt nödvändigt. Men skall FN fungera bättre måste den koncentrera sig på det som endast FN kan klara. Enligt subsidiaritetsprincipen kan vissa saker skötas av andra. Den europeiska samverkan kan klara av många problem på vår egen kontinent. Regional samverkan växer också fram på andra kontinenter och kan avlasta FN-systemet. Likväl finns det, som vi ser det, fyra väsentliga uppgifter som FN måste kraftsamla mot.

Den första och alldeles avgörande uppgiften är naturligtvis säker-hetsrådets uppgift att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Det behövs en kraftfullt förbättrad ledningsförmåga för fredsbevarande humanitära operationer. I än högre grad behövs större resurser för att klara anspråken på sådana.

Stormakterna, som har givits speciella rättigheter och skyldigheter, har här ett huvudansvar. Det gäller särskilt USA som organisationens ledande makt. Utan ett amerikanskt engagemang försvagas FN. USA måste betala sina räkningar.

Att säkra den internationella rätten och de grundläggande rättighet-erna är en annan huvuduppgift. Tyngdpunkten i detta arbete ligger i dagens läge inte så mycket i att bygga ut den internationella rätten som i att se till att den efterlevs och att den som bryter mot de mänskliga rättigheterna faktiskt bestraffas. Den uppgiften bör bli lättare genom det ökade antalet demokratier. Demokrati och mänskliga rättigheter går hand i hand. De har ett starkt samband, även om det inte alltid är hund-raprocentigt.

Det finns inte längre något brett ideologiskt motstånd mot mänsk-liga rättigheter och demokrati. Endast någon malätn diktator, som en relik från det förgångna, har tilltro till proletariats diktatur. Oron nu gäller ett antal regeringar som söker rättfärdiga diktatur genom van-tolkningar av islam.

Det bör vara generalförsamlingens uppgift att varje år diskutera lä-ge beträffande mänskliga rättigheter. Därmed sätts press på medlems-ländernas regeringar. Vissa regeringsföreträdare kanske har anledning att tala med något mindre bokstäver.

Det vardagliga internationella samarbetet i FN-organen – den tredje huvuduppgiften – har ständigt sin betydelse. Här kan arbetet koncentre-ras. Vissa organisationer gör ett mycket bra arbete. Andra kan avveck-las.

Själv var jag en gång i tiden expert i UNCTAD. Det var en organi-sation som sannerligen hade gjort sitt.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningssdebatt

Jag har också upplevt motsatsen en gång, för ungefär 15 år sedan, när Världshälsoorganisationen WHO förklarade smittkopporna för utrotade från jordens yta. Under detta FN-organs ledning uppnåddes en framgång som räddar miljontals människor från en plåga som förföljt mänskligheten ända fram till 1970-talet.

Sist och slutligen, fru talman, en fjärde huvuduppgift – men absolut inte den minsta – är att bidra till en uthålligt kraftig tillväxt som är nödvändig för att i snabb takt utrota fattigdomen i u-länderna. Världsbanken har i praktiken en ledande roll för att bidra till en förändrad inriktning i länder som stagnerar i sin utveckling och där fattigdomen ökar. IMF har en nyckelroll i uppgiften att säkra betalningssystemet och minska bördan i hårt skuldsatta u-länder på ett sätt som inte främjar vanskötsel och korruption. Detta är en av FN-systemets viktigaste uppgifter de kommande åren. Vi kan erinra om att Mexico genom IMF:s och USA:s försorg fick ett stöd på 40 miljarder dollar. Hade inte det skett hade verkningarna kunnat bli mycket svåra. Vi kände av dem även här i Sverige den gångna vintern och våren.

Den för u-länderna viktigaste externa faktorn är den globala frihandeln. Världshandelsorganisationen har en nyckeluppgift i att fullfölja gjorda åtaganden om tullsänkningar men också målmedvetet främja i första hand u-ländernas tullfria tillträde till i-länderna.

Av människan eller naturen framkallade kriser och katastrofer måste lindras och avhjälpas. Unicef och UNHCR har här nyckeluppgifter. Beredskapen att effektivt och kraftfullt se till att hjälp verkligen kommer fram snabbt måste ständigt upprätthållas.

Sovjetsystemets sönderfall och den ökade demokratiseringen i världen gör att det finns större möjlighet att verka i FN:s ursprungliga anda. Samtidigt ökar kraven, inte minst genom fler etiska och religiösa konflikter. Utsattheten för invånare i länder som stagnerar blir också större. Uppgifterna blir fler och ambitionen större. Därför krävs det ett kraftfullt FN som kan fullgöra sina viktiga åtaganden. Världen skulle vara mycket mörkare och kallare om FN inte funnes.

Anf. 4 HELENA NILSSON (c)

Fru talman! Vi högtidlighåller FN:s 50-årsdag. Förenta nationerna behövs! Utvecklingen i den värld som är vår ställer krav på ett livskraftigt och starkt FN även bortom år 2000, kanske t.o.m. längre än det vi brukar sjunga i samband med födelsedagar: ”uti hundra år”.

Jag tycker att ordet ”kris” ges ett alldeles för stort utrymme i diskussionen om FN:s framtid. Låt oss för ett ögonblick tänka bort hela FN:s omfattande verksamhet, bortse från Världshälsoorganisationen, Unicef, Världshandelsorganisationen, flyktingkommissariatet och icke-spridningsavtalet. Innan någon med darr på stämman beskriver misslyckanden för det internationella samfundet och frammanar bilden av FN:s djupgående kris bör alternativet belysas. Hur skulle en värld te sig där FN alls inte fanns? Ett sådant perspektiv förskräcker.

Det finns anledning att i debatten nyansera bilden av FN. Låt oss lyfta fram FN:s betydelse för mänskliga rättigheter, för barns och kvinnors ställning i världen, för utveckling av hälsovård och utbildningsvä-

sende, för hjälp till flyktingar, för fred, nedrustning och demokrati. Vid en bedömning av FN:s insatser bör man ha i minnet att kraven på FN ökat enormt utan att organisationen fått resurser nog att möta den nya situationen med de nya kraven.

Likväl finns det anledning att vara bekymrad. FN firar sitt 50-årsjubileum samtidigt som organisationen upplever sin värsta ekonomiska kris någonsin. För att FN skall kunna ha råd med löner, hyror och andra löpande utgifter används fonder avsedda för fredsbevarande verksamhet. Detta är naturligtvis helt otillständigt. Fördelningen av bidragsbördan bör ändras, och man kan överväga om inte länder vars ekonomi vuxit sig starkare borde betala mer än i dag. Men om medlemsländerna inte är beredda att betala, bör man också nu överväga nya finansieringsformer för FN.

Arbetet med att rationalisera och effektivisera FN måste fortsätta, och där kan Sverige driva på en utveckling mot minskad byråkrati. FN behöver utveckla formerna för internrevision och noggrannt granska sina tillkortakommanden. Men FN är inte starkare än de politiska och ekonomiska ambitionerna hos medlemsländerna. FN är möjligheternas samarbete även det kommande århundradet, och det saknas inte uppgifter.

Fru talman! Dagens debatt sker dels med anledning av högtidsdagen, och dels med anledning av att riksdagen har fått en skrivelse från regeringen som heter "FN inför framtiden". För Centerpartiets del är det viktigt att inom FN:s ram fortsätta arbeta med miljöfrågorna.

Den icke-socialistiska regeringen med Olof Johansson som miljöminister bedrev tillsammans med ett stort antal organisationer och föreningar ett intensivt förberedelsearbete inför 1992 års FN-konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro. I flera avseenden var resultatet av Riokonferensen en stor framgång. På riksdagens bord ligger nu exempelvis för godkännande FN:s konvention för bekämpning av ökenspridning. Denna konvention är ett direkt resultat av överläggningarna i Rio och av den icke-socialistiska regeringens engagemang för den globala miljön och mot klimatförändringen. Det samma gäller arbetet med klimatkonventionen.

Vid Riokonferensen etablerades en FN:s egen närhetsprincip genom de lokala Agenda 21, handlingsprogram för det tjugoförsta århundradet. De goda resultaten av denna metodik att fatta beslut och genomföra FN:s ambitioner så nära människorna som möjligt, inte minst i Sverige – vi ser mycket framgångsrikt arbete ända ner på enskilda människors nivå – manar till fortsatt tillämpning.

FN bör fortsättningsvis, precis som EU, utveckla en närhets- och delaktighetsprincip för verksamheten. Det gäller att tillvarata och uppmuntra människors skaparkraft och engagemang för att generera handling och resultat utifrån stolta deklarationer. Detta kan också tas som intäkt för att jobba, inte minst efter konferensen om befolkningsfrågor i Kairo, konferensen om social utveckling i Köpenhamn och kvinnokonferensen i Peking för några veckor sedan, också för att dessa konferensers deklarationer skall resultera mer i handling och inte bara i dokument.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Vi kan också se att även om det fanns framgångar med Riokonferensen har miljö- och utvecklingsfrågorna en låg prioritering inom FN-systemet. Därför förordar vi i Centerpartiet en sammanhållande kraft för hållbar utveckling. Vi föreslår därför att FN inrättar ett FN:s säkerhetsråd för hållbar utveckling. Det säkerhetsråd som finns i dag klarar inte att hantera också dessa frågor. Ett säkerhetsråd för hållbar utveckling skulle ge världssamfundet förbättrade möjligheter att hantera de globala miljömässiga hoten mot mänskligheten.

Fru talman! Den 13 oktober avbröts i Wien FN:s översynskonferens om särskilt inhumana vapen. I stället för att enligt svensk linje enas om ett totalförbud mot antipersonella minor upplöstes mötet i total oenighet. När mötet återupptas nästa år är prognosen inte stort bättre än att endast marginella förändringar är möjliga. Det är tänkbart att konferensen kan enas om ett förbud mot icke detekterbara plastminor.

I ett läge när förhandlingarna i FN-regi har kört fast måste Sverige ändra strategi. I regeringsförklaringen den 3 oktober här i kammaren framhöll statsministern: "Tillverkning och användning av antipersonella minor måste förbjudas i internationell lag." Jag vill med anledning av denna deklaration ställa en rak fråga till utrikesminister Lena Hjelm-Wallén: Vad avser regeringen nu att göra för att åstadkomma förbud mot och nedrustning av antipersonella minor?

För Centerpartiets del är svaret givet. Sammanbrottet vid översynskonferensen i Wien är en tydlig signal till Sverige att ensidigt förbjuda de antipersonella minorna. Sverige skall, liksom USA och Belgien, beträda det enskilda föredömet i minfrågan.

Anf. 5 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)

Fru talman! När stora delar av Europa låg i spillror efter första världskrigets slut drogs slutsatsen: Detta får aldrig hända igen. Aldrig mera krig. Nationernas förbund bildades. Nu skulle en varaktig fred säkras och världen bli trygg och mer demokratisk.

Två decennier senare bröt helvetet åter ut. Andra världskriget var ett faktum. Fem år senare låg inte bara Europa i spillror. Många länder utanför Europas gränser drabbades brutalt. Hiroshimas och Nagasakis utplåning blev kulmen på detta vansinniga krig och folkmord genom fällandet av atombomberna.

Åter drogs slutsatsen: Detta får aldrig inträffa igen. Aldrig mera krig. Förenta nationerna bildades. I år kan vi fira FN 50 år.

"Är det något att fira? FN kan ju ändå inget uträtta. Se vad som händer i Bosnien." Ja, det var en kommentar jag fick när jag berättade att jag skulle tala på en skola på FN-dagen. Men den som säger så har inte förstått vad FN är, vad FN står för och vilka enorma utmaningar FN har att hantera.

I stadgarna står det:

"att rädda kommande släktled undan krigets gissel, som två gånger under vår livstid tillfogat mänskligheten ousägligt lidande,

att ånyo betyga de grundläggande mänskliga rättigheterna, på den enskilda människans värdighet och värde, på lika rättigheter för män och kvinnor samt för stora och små nationer".

Så inleds Förenta nationernas stadgar och överenskommelse som undertecknades den 26 juni 1945 i San Francisco och som trädde i kraft den 24 oktober 1945.

Stadgarna fortsätter med orden:

”att i dessa syften öva fördragsamhet och leva tillsammans i fred med varandra såsom goda grannar, att förena våra krafter till upprätthållande av internationell fred och säkerhet”.

Det är stora och förpliktande löften som medlemsländerna säger sig vilja förverkliga.

Nu är inte organisationen starkare än sin svagaste länk, och FN har tyvärr många svaga länkar i sin sammanhållande kedja. Risken är stor att kedjan brister. En sådan svag länk är FN:s ekonomi. Om alla medlemsländer inbetalade sina årsavgifter till FN, sin egen förening, skulle mycket av dagens svåra ekonomiska situation för FN klaras av. Men när bara ett trettiotal av medlemsländerna uppfyller sina förpliktelser är det klart att det blir nästintill omöjligt att uträtta det som man är satt att genomföra. Det mandat som FN har blir under sådana omständigheter omöjligt. Därför blir också förväntningarna på FN orealistiska.

När katastrofsituationer och outhärdligt grymma bilder i form av svältande barn eller våldsamma krigsscener växer fram på våra TV-skärmar är det många som förtvivlat frågar sig: Men varför gör inte FN något? Dock har nog långt ifrån alla klart för sig under vilka svåra omständigheter FN arbetar. Det är därför viktigt med bred information om vad FN är och vad FN under små omständigheter uträttar för att förväntningarna skall vara realistiska.

USA som största avgiftsinbetalare på 25 % till FN:s budget har stor betydelse i detta sammanhang. USA:s släpande skuld till FN på 10 miljarder svenska kronor kombinerat med fördröjda inbetalningar från många andra länder gör naturligtvis situationen mycket allvarlig. Någon förbättring är tydligen inte att vänta som det ser ut i dag. Om de kraftiga nedskärningar som i dagarna förbereds av USA:s kongress på det här området förverkligas, kommer det att slå hårt – ja, kanske t.o.m. äventyra hela FN-organisationen.

USA säger sig göra detta för att åstadkomma en effektivisering av FN. Och visst är det riktigt att det finns organisatoriska brister i en alltför stor och ineffektiv FN-byråkrati. Detta måste åtgärdas. Från svensk sida har detta i olika sammanhang påpekats, och Ingvar Carlsons kommission för globalt samarbete, ”Vårt globala grannskap”, ger exempel på vad som måste göras. Men detta kan inte åstadkommas genom nedskärningar. I stället bör man i dialog med USA försöka åstadkomma dessa effektiviseringar med förbättrat ekonomiskt stöd.

Jag vill i detta sammanhang fråga utrikesministern om utrikesministern är beredd att ta ett initiativ för att försöka åstadkomma en öppen och konstruktiv dialog med USA för att på så vis genomföra rationaliseringar och effektiviseringar inom FN-systemet, men med bibehållna eller utökade ekonomiska bidrag. Det borde vara möjligt att öppna en sådan dialog. Jag skulle vilja ha utrikesministerns reaktion på detta.

Det är dock inte bara USA som sviker. Även traditionellt FN-vänliga länder börjar sända ut fel signaler genom att skära i sina bi-

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningsdebatt

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

ståndsbudgetar. Här utgör Sverige inte något undantag. De kraftiga nedskärningar som gjorts under senare år av både den förra och den sittande regeringen vad gäller biståndsbudgeten är minst sagt oroväckande.

1-procentsmålet har i praktiken övergetts. I dag är vi nere på mindre än 0,9 %, och genom den frysning av biståndet fram till 1998 som den socialdemokratiska regeringen i våras drev igenom kan vi komma att hamna under FN:s uppsatta mål, 0,7 %.

Den budget som riksdagen beslutade om under vårriksdagen innebär att det multilaterala biståndet via FN-organ nu minskar med 120 miljoner kronor. Det drabbar bl.a. Unicef, UNHCR och IPPF. Den svenska regeringens senfärdighet och olika förbehåll beträffande vädjanden från FN, exempelvis när det gällde att svara på FN:s vädjan att ta emot flyktingar från Bosnien, rimmar illa med Sveriges traditionellt FN-vänliga inställning.

Den bästa födelsedagspresent som FN kunde få vore att medlemsländerna äntligen bestämde sig för att fullt ut ställa upp på sin egen organisation. Det borde av alla medlemsländerna uppfattas som en moralisk förpliktelse att göra så.

Den skrivelse som regeringen överlämnat till riksdagen om FN inför framtiden innehåller många bra tankar och idéer. Skrivelsen slutar med följande ord:

”Regeringen ser det multilaterala samarbetet som det viktigaste instrumentet för att komma tillrätta med de stora överlevnadsfrågorna. Därför förblir Sverige en aktiv FN-medlem. Därför stödjer Sverige helhjärtat multilateralismen som inte bara en fråga om solidaritet, utan i hög grad ett uttryck för det upplysta egenintresset. Därför skall Sveriges stöd för FN:s idéer och verksamhet vara konkret, betydande och orubbligt.”

Det är ord som förpliktar. För att omsätta orden i handling duger det inte att genomdriva kraftiga nedskärningar i biståndsbudgeten. Det är att ge fel signal.

Även om FN hos allmänheten fått stå för mycket av misslyckande och av bristande effektivitet är det viktigt att framhålla, inte bara vid ett 50-årsjubileum utan ständigt, vad FN varje dag uträttat för miljontals människor.

Anf. 6 BJÖRN SAMUELSON (v)

Fru talman! Förenta nationerna föddes ur en världsbrand. Syftet med organisationens tillkomst var att förhindra en ny sådan. Krigen skulle upphöra och freden skulle bevaras. Målsättningen var vällovlig. Organisationens deklaration om mänskliga rättigheter och många andra av dess konventioner och deklarationer var till innehåll och form helt och hållet oantastliga.

Trots färska minnen, bittra erfarenheter och oläkta sår från det nyss utkämpade kriget och trots alla fredsproklamationer ifrågasattes inte det viktigaste: militarismen. Resultatet blev fred under kapprustning och terrorbalans när det gällde stormakterna samt konflikter, krig, svält och folkmord när det gällde små stater och nationer. Det kalla kriget

innebar militarism av världsmåttstock. Där löstes konflikter mellan stormakter ofta genom krig – krig mellan små stater eller mellan parter i ett inbördeskrig.

Till tidens vokabulär hörde termer som ”begränsade krig” eller ”krig genom ombud” – termer bakom vars mask av förment fredsvilja som, när vi i dag ser den i den ursinniga kapprustningens perspektiv, inte kan te sig som något annat än ett cyniskt spel med folkens nationella självbestämmanderätt, med människors rätt till liv, frihet och egen- dom – just de värden som FN är skapat för att försvara.

Vilka slutsatser kan vi dra av en historisk resumé av det slaget?

Det är inte Förenta nationerna som skall lastas för det jag nyss be- skrev. Felet ligger inte hos FN. Alla torde vara ense om att det inte är något fel på de ambitioner som formulerats när det gäller FN:s yttersta mål och syften. Hotet mot freden, uppkomsten av krig i olika hörn av världen samt åsidosättandet av FN:s deklarationer och konventioner kan självfallet inte skyllas på FN.

Jag drar upp dessa skenbara självklarheter därför att det ibland i debatten hävdas att FN är maktlöst, att FN är svagt och att slutsatsen kan dras att man lika gärna kan lägga ner FN. Organisationen kan ändå inget göra, sägs det. Men den slutsatsen är grovt felaktig, därför att offret, inte gärningsmannen, anklagas.

För att bli klar över detta räcker det med att man frågar: Vilka är det som försvagar FN? Vilka är det som till följd av FN:s organisatoriska uppbyggnad utövar det verkliga inflytandet över organisationens hand- lande och ingripanden i olika delar av världen? Vilka är de? Vilka är det som inte fullgör sina ekonomiska åtaganden när det gäller FN? Vem gör FN svagt?

Här räcker det inte med att bara konstatera brottet. Här handlar det också om att utpeka gärningsmannen och om att peka på orsaken till brottet.

Svaret på samtliga frågor som jag har ställt är ett och samma: Det är stormakterna. Det är stormakterna som i säkerhetsrådet är beväpnade med den dubiösa vetorätten. Det är stormakterna som i kraft av sitt veto ofta låtit krigen fortgå. Det är stormakterna som inte fullgjort, och fortfarande inte fullgör, sina ekonomiska skyldigheter. Det är stormak- terna som har drivit sitt spel över de mindre nationernas huvuden med människors liv, hus, hem och personliga säkerhet som insats. Det är när man blickar tillbaka på efterkrigshistorien inte utan att man kommer att tänka på Bertolt Brechts ord: ”De stora skriver traktater. Lille man skriv ditt testamente.”

Sedan det kalla kriget tagit slut, har vi inträtt i en ny historisk epok. Vi har inträtt i den så pass nyligen att vi ännu inte har kunnat namnge den. Under den nya epok som vi nu lever i har missförhållandena i den tidigare epoken blivit mycket tydliga. Borta är en rad illusioner och ideologiska föreställningar som hör det förflutna till. Vi kan se klarare på det förgångna.

Det finns viktiga slutsatser att dra av det förflutna, slutsatser som kan ha avgörande betydelse för framtiden. Det kalla kriget medförde en sorts praxis när det gällde att lösa konflikter som ofta ledde till att FN

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

bara fick, och kunde, ingripa i olika konflikter på ett sådant sätt att dessa egentligen inte löstes utan endast ledde till låsningar och till att konflikter permanentades. Dessa låsningar blev inte sällan så hårda att de ledde till lokala krig. Det var låsningar som inte helt och hållet tilläts brista, eftersom detta skulle ha lett till öppna stormaktskonflikter. Några exempel på detta är utvecklingen i Nordkorea, Kuba med sitt läge mellan USA och Sovjetunionen – ett läge som tillspetsades alldeles särskilt i samband med Kubakrisen – samt situationen i Berlin under det kalla kriget.

FN:s politik dikterades av förhållandet mellan stormakterna. FN var vid vissa tillfällen så förlamat av stormakternas hållning att man faktiskt aldrig kom i närheten av att ingripa i efterkrigstidens stora konflikter. Exempel på detta är Kubakrisen och Vietnamkriget.

Det kalla kriget innebar ett permanent spänningsförhållande mellan stormakterna USA och Sovjetunionen. Det var ett spänningsförhållande som präglade hela världspolitiken och som alla stater och nationer var tvungna att på ett eller annat sätt förhålla sig till. Det kalla krigets motsättningar kom att i sig utgöra ett världssystem utifrån vilket alla stater och nationer utformade sin in- och utrikespolitik, antingen på någondera sidan i denna motsättning eller genom att proklamera sig som alliansfria och neutrala. Detta var ”pocket och tvunget”.

Detta tillstånd har nu sedan några år upphört. Det kalla kriget har upphört. Det kalla krigets motsättningar är borta. Vi är inne i en ny epok. Några har i och med det kalla krigets slut talat om *historiens* slut och betraktat detta slut som en seger för vad man kallar ”den liberala kapitalismen”.

Det är i så fall en mycket egendomlig seger och ett beklagligt slut på historien. Vad vi har kunnat iakta är ju – förutom den ekonomiska, politiska, moraliska och kulturella kollapsen i det forna Sovjetunionen – hastigt uppflammande krigshärda världen över, massarbetslöshet i den industrialiserade världen, tickande miljöbomber i form av avfall från kärnvapenrustning och kärnkraftverk, krympande ozonskikt osv.

Klyftan mellan rika och fattiga i den industrialiserade världen och mellan rika och fattiga länder fördjupas i accelererande takt. När det kalla krigets skugga, som överflyglat det mesta av internationell politik försvann, blev en rad tidigare förträngda problem synliga.

Av detta kan vi dra slutsatsen att Förenta nationerna behövs mer än någonsin. Vi måste också dra slutsatsen att stormakter inte kan tillåtas att dominera FN, oavsett om de är en eller flera. Vi har även efter det kalla krigets slut sett hur stormaktsinitierade och stormaktsdominerade FN-operationer har kommit till korta.

De svåra miljöproblemen – kärnvapennedrustningen och kärnvapenproven inräknade – måste tas på allvar. Kärnvapenproven måste upphöra. Dessa frågor är av internationell karaktär. Därför behövs det ett FN. Därför behövs det ett globalt verktyg. Men det kan inte vara ett stormakternas FN, utan ett FN som ger de fattiga folken den plats och den demokratiska röst i världen som de har all rätt till.

Avslutningsvis vill jag säga att den i januari presenterade Carlsson-Ramphal-kommissionens idéer är väl värda ett studium och en omfat-

tande debatt just i vår osäkra tid. Den visar att FN behövs, om än i förändrat skick. Organisationen behövs om vi, som författaren och poeten Arnold Ljungdahl, vill "rycka tömmarna ur den blinde körsvennens händer i hans färd mot avgrunden".

Anf. 7 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)

Fru talman! Som jag uppfattade utrikesministern, talade hon om skatt på valutatransaktioner. Ingvar Carlsson har i ett tal i FN i natt sagt att en internationell skatt på valutaöverföringar bör införas och att FN skall få inkomsterna av skatten. Det handlar alltså om att införa en internationell avgift på valutaöverföringar och ge pengarna till FN.

Detta skulle verkligen hjälpa FN, som har 30 miljarder i skulder och som inte har några möjligheter att låna pengar i banker. Det skulle göra FN starkare, och FN skulle slippa vara beroende av medlemsländernas bidrag. Det skulle ha en lugnande effekt på penning- och valutamarknaden. Särskilt små länder är betjänta av att vettiga spelregler införs på den snabbt växande valutamarknaden.

Jag vill naturligtvis speciellt tacka statsministern som i natt i sitt tal har anslutit sig till Miljöpartiets krav på en internationell valutaavgift. Den frågan har vi drivit länge och i många debatter utan att få gehör för den. Vi ser fram emot att i en parlamentarisk utredning få arbeta fram ett förslag till en internationell valutaavgift. Vi hoppas på en extra snabb utredning för FN:s skull.

I inledningen till "FN för framtiden" står det att ett stärkt och förnyat Förenta nationerna är en förutsättning för fred och säkerhet, för en hållbar utveckling, för social rättvisa och för ett liv i värdighet för alla människor. I inledningen av FN-stadgan sägs ungefär samma sak, fast med andra ord och längre meningar. I bägge texterna handlar det om den vanliga människans vanliga vardag – trots att den ursprungliga idén var FN som en organisation länder och stater emellan för att genom organiserat samarbete och diplomati förebygga krig och åstadkomma en hållbar fred. Den enskilda människan poängteras också särskilt i regeringens skrivelse.

I FN-dokument och konventioner står den enskilda människan också i förgrunden, liksom i de många konventionerna om mänskliga rättigheter. Det handlar t.ex. om konventionen om medborgerliga politiska rättigheter från 1966 eller barnkonventionen från 1989. I samband med miljökonferensen i Rio 1992 sades det också direkt att människan står i centrum för strävandena mot en hållbar utveckling. Jag kan räkna upp många konventioner av det slaget.

Det finns inga politiska och militära förutsättningar för ett storkrig i dag. Hotbilden har förändrats. Det är inte starka militära försvar som skapar stabila länder, utan det åstadkoms genom en framgångsrik kamp mot fattigdom och sociala orättvisor och mot problem som har med jordens överbefolkning att göra. Det har också med överutnyttjande av naturresurser och med förstöring av natur och miljö att göra. Det har med det s.k. demokratiska underskottet och med mänskliga rättigheter att göra.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningsdebatt

Allt detta finns redan inom FN:s verksamhetsfält. Men det behövs pengar, och det är brist på pengar inom FN. Ett FN som inte kan agera starkt och kraftfullt löper stor risk att försvagas och marginaliseras. Den risken påpekar regeringen i sin skrivelse. Resultatet kan i förlängningen bli att andra tar över FN:s biståndsarbete.

Det FN-arbete som får den största uppmärksamheten och blir mest känt för allmänheten är insatserna på krigsskådeplatserna.

Det är ett svårt och ofta inte särskilt framgångsrikt arbete. Det är starkt kritiserat, och mycket orättvist kritiserat.

För att bilägga en konflikt på fredlig väg fordras att alla i konflikten inblandade parter verkligen önskar en fredlig avveckling utan nya konfliktskapande villkor eller förbehåll. Man skall här komma ihåg att FN-medlemmarna trots allt har skrivit under en stadga som de inte rättar sig efter, vilket FN knappast kan lastas för.

Det talas i skrivelsen också om att Sveriges aktiva engagemang i FN utgör en hörnsten i svensk utrikespolitik och att FN-arbetet också i fortsättningen ges en central roll i svensk utrikespolitik. Vi i Miljöpartiet anser att detta är oerhört viktigt, att det stöd Sverige ger skall gå direkt till FN utan omvägar.

I skrivelsen står det: Den Västeuropeiska unionen VEU har goda förutsättningar att tillhandahålla personal och resurser för fredsbevarande operationer i FN:s regi. Regeringen önskar medverka till att så sker. På grundval av Sveriges observatörskap finns beredskap att i vissa fall delta med personal.

Miljöpartiet har hela tiden ansett att observatörskapet i VEU inte är förenligt med Sveriges uttalade alliansfrihet och den neutralitet som det talas om i texten.

Jag vill fråga utrikesministern om det inte vore bättre att Sverige har direktkontakt med FN när det gäller just fredsbevarande insatser. FN är ju inne i en reformeringsprocess just nu och är också ekonomiskt svagt. Det handlar om att Sverige går omvägen via en europeisk militär försvarsunion, en ganska stark försvarsunion. Finns det inte stor risk att FN här också marginaliseras?

FN:s finansiella kris slår hårt på viktiga akuta områden som borde prioriteras. Jag tänker på arbetet med de internationella krigsribunalerna som skall undersöka anklagelserna om folkmord bl.a. i f.d. Jugoslavien.

Ett resultat av krisen är utredningen om massakrerna i det skyddade området i Srebrenica. Den måste läggas ned. Ett annat resultat av krisen är att utredningen om invasionen av ett serbkontrollerat område i Kroatien i augusti också måste läggas ned. Hittills har man åtalat 43 personer.

Den första rättegången angående krigsförbrytelser på Balkan startar ändå som planerat i november. Att ställa in den skulle skada det förtroende som FN har som en oberoende och opartisk organisation, den enda där ett krigsoffer kan få upprättelse gentemot dem som har förbrutit sig mot henne eller honom.

I går när jag var ute och talade om FN träffade jag en bosnier som på en videofilm hade stormningen och erövrandet av hans hemby. Han

hade funderat på att lämna den till tribunalen, men han vågade inte av rädsla för att hans familj var med på filmen och kunde bli igenkänd. Han menade att det är farligt att vittna i dag, men han är inte rättslös, därför att en dag är det möjligt. Vad han kände var inte hämnd utan ett lugn över att rättvisa kan skipas, att svåra brott blir bestraffade.

I detta sammanhang, när vi talar om en domstol, vill jag ta upp ett krav från Miljöpartiet som vi har ställt i en motion om en internationell miljödomstol. Det är en följetong hos Miljöpartiet. Första gången som motionen väcktes var 1991 och den andra gången 1994. I motionen hemställs att inte bara stater utan även organisationer skall ha talerätt. Det finns ingen internationell domstol där det är möjligt. Det finns många tunga internationella miljöorganisationer som skulle välkomna en sådan domstol. Men vi återkommer om detta.

Anf. 8 INGRID NÄSLUND (kds)

Fru talman! Fru utrikesminister! Ärade kolleger! FN angår oss alla. Sverige som är ett litet land är beroende av FN, men FN är också beroende av Sveriges medverkan. Om FN inte hade funnits i dag skulle vi säkert uppfinna det eller dess motsvarighet. I samband med FN-dagen och firandet av FN:s 50-årsdag var jag i ett gymnasium och träffade ett par klasser för att tala om FN:s roll och dess betydelse. En del elever var snara att framföra kritiska synpunkter. Och det är inte svårt att kritisera FN. Det kan vi göra litet till mans. Eleverna kände väl till att många medlemsländer inte betalar sina avgifter till FN och att FN därför är i ständig penningknipa. Flera tog fram den kontroversiella roll som FN har spelat i f.d. Jugoslavien och menade att förtroendet för FN hade skadats allvarligt. Vissa framförde att FN var en koloss på lerfötter och därmed mycket ineffektivt. En del trodde sig veta att FN var helt styrt av USA.

Allt detta låter sig sägas och kan inte utan vidare avfärdas, men det är inte hela sanningen om FN. Det finns också mycket som talar för att FN är oumbärligt. FN:s konventioner om mänskliga fri- och rättigheter borde ständigt tas upp i alla sammanhang. Reglerna som finns i FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna har enligt författarna sin utgångspunkt i tio Guds bud, men de är generella och upplevs av människor över hela vår värld som något som stämmer med deras övertygelse om hur vi skall behandla varandra.

Vi vet att miljoner och åter miljoner barn i Asien lever ett ovärdigt liv i slavliknande förhållanden, där de drivs att under dagens alla timmar arbeta långt utöver sin kraft och förmåga. Andra säljs och utnyttjas som prostituerade, både av sitt eget folk och av samvetslösa västerlänningar.

Men det är inte bara i Asien som barn far illa. Så sent som i går läste jag i tidningen om ett tyskt föräldrapar som lämnade tre minderåriga barn inlåsta i en källare med bara bröd och några konservburkar som de inte ens hade möjlighet att värma upp. Själva skulle de resa på semester en vecka och hade tänkt lämna barnen åt sitt öde. Detta upptäcktes emellertid av en lärare som saknade de tre barnen i skolan.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggingsdebatt

Inte ens i vårt eget land tillämpar myndigheter FN:s barnkonvention om att alltid sätta barns rättigheter och barns bästa i första rummet. Vi behöver bara nämna Evelyn, den peruanska lilla flickan, som med all säkerhet skulle ha varit utvisad vid det här laget om inte människor och massmedierna hade reagerat så häftigt.

Inte minst när det gäller flyktningbarnen upplever vi gång på gång hur barnkonventionen nonchaleras på grund av stelbenthet i handläggning och brist på inlevelse i barns situation. Jag skulle vilja fråga utrikesministern om hon i regeringen vill medverka till att vi får en större flexibilitet och verkligen sätter barnkonventionen först, den konvention som vi starkt har medverkat till att den har antagits av många länder.

FN:s möjligheter att ingripa för att försvara respekten för den enskildes mänskliga rättigheter måste stärkas. Vår vaksamhet får aldrig avta när det gäller att upptäcka och beivra förtryck och övergrepp mot både enskilda människors rättigheter och etniska minoriteters frihet och rättigheter. En ovärdig behandling får inte förbigås med tystnad eller accepteras.

I FN-stadgan uttalas mycket klart att varje individ, oberoende av ras, ålder, kön och intellekt har ett okränkbart värde. Men i åtskilliga länder som har ratificerat FN-stadgan förtrampas ändå de mänskliga fri- och rättigheterna gravt. I många FN-anslutna länder råder diktatur. Medborgarna har inte rätt att verka politiskt och fritt uttrycka sina åsikter. Vi måste tyvärr konstatera att kvinnor förtrycks och diskrimineras i många FN-länder. Diskriminering är snarare regel än undantag trots konventionen om avskaffande av all diskriminering av kvinnor, och vårt eget land kan inte svära sig fritt.

Är då FN ett hopplöst företag? Förhållandena på vår jord kommer aldrig att bli fullkomliga, men de kan förbättras. Det är jag övertygad om. Jag vill påstå att i många avseenden har viktiga framsteg gjorts, och FN har tillsammans med andra goda krafter spelat en viktig roll. Barnadödligheten har halverats i u-länderna sedan 1960. Tre miljoner barn räddas till livet varje år tack vare vaccinationer genomförda av FN:s barnfond Unicef och Världshälsoorganisationen.

Ideella organisationer och missionsarbetare har tillsammans med FN bidragit till att 60 % av alla vuxna i u-länderna kan läsa och skriva och till att 80 % av barnen i dessa länder går i skolan. Vi från kristdemokratisk sida tror mycket starkt på de ideella organisationernas förmåga att nå ut på den allra lägsta nivån och att verkligen bygga upp det basarbete som behövs för en stark utveckling.

Bristen på medel får inte betyda att vaccinationerna och annat förebyggande hälsoarbete måste avta. Bassjukvården måste få fortsätta att utvecklas också i de fattigaste länderna. Insatserna för att alla skall få möjlighet att lära sig läsa och skriva får inte avta. Alla människor på vår jord måste få rätt till en dräglig tillvaro, till vatten och mat och till att tillfredsställa sina basbehov. Vi har ett globalt ansvar, och Sverige har också tagit på sig ett sådant ansvar på ett föredömligt sätt.

Men vi håller väl inte på tröttna på att tillsammans med Norge vara världsledande på det här området? Jag hör till dem som tror på välsigelsen av att inte bara leva för sig själv, varken på det personliga planet

eller som nation. Jag är bekymrad över de signaler som gavs i samband med förra årets biståndsbudget. De inskränkningar som gjordes i biståndsbudgeten tillsammans med dem som aviserades fram till 1998 gör att Sverige hamnar farligt nära, kanske t.o.m. under, de 0,7 % som FN för mer än 30 år sedan rekommenderade världen att ge i bistånd till världens fattigaste. Omräknat till procent kommer biståndet att sänkas från en nivå på mellan 0,93 % och ända upp till 1,02 %, som vi hade under den förra regeringen, till 0,7 % eller ännu mindre under 1988, om inte regeringen kommer på bättre tankar.

Regeringen har också hotat med en framtida neddragning på 20 % till FN:s olika utvecklingsorgan om FN inte effektiviserar sitt arbete. Det är en ytterst tveksam strategi i tider då FN trots sin skröplighet och svaghet ändå utgör den enda multilaterala institution med verkligt brett medlemskap som har möjlighet till global påverkan.

Socialdemokraterna riktade ofta kritik mot den borgerliga regeringen för bristande intresse för FN och dess verksamhet. Att nu själva hota med neddragning innebär att man riskerar att ytterligare begränsa FN:s möjligheter till nödvändiga insatser på de ekonomiska och sociala områdena.

Sverige bör även efter 50-årsjubileet och efter presentationen av Ingvar Carlsson-kommissionens rapport ha en generös inställning. Jag vill fråga utrikesministern om vi kan förvänta oss att detta hot inte sätts i verket.

Anf. 9 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! I denna riksdag har vi en stor uppslutning kring FN. Det visar de inlägg som de olika partiernas representanter har gjort. Därför blir det kanske inte så mycket till debatt i dag, men den kanske blir livligare när vi går in på de mer detaljerade och konkreta FN-frågorna.

Jag vill ändå göra några kommentarer. Göran Lennmarker tog upp frågan om att utnyttja de regionala organisationerna för att avlasta FN en hel del arbete. Jag delar uppfattningen att detta kan vara alldeles utomordentligt bra. Vi har en sådan organisation i Europa, nämligen organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE. Samtidigt vill jag peka på att det är viktigt att man har FN som paraply också i de sammanhang då de regionala organisationerna får ta på sig uppgifter som t.ex. konfliktlösning och humanitära frågor. För att kunna garantera en internationell rättsordning behövs FN som paraply.

Helena Nilsson frågade om de hemska minvapnen. Det var ju en väldig besvikelse när man inte nådde längre i minkonferensen. Sverige har lagt ned mycket kraft på denna konferens, som också har en svensk ordförande. Jag hade kontakter direkt efter konferensen med den svenska ordföranden som nu fortsätter att driva frågan på olika sätt. Vi får på inget sätt ge tappt. Sverige försöker att under FN:s generalförsamling få till stånd en resolution om moratorium för tillverkning av personminor. Om detta är möjligt eller inte vet vi än så länge inte, men vi gör försök på olika sätt.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningsdebatt

Jag har naturligtvis all respekt för kraven på att enskilda länder, också Sverige i dag, skall gå före i denna fråga. Men vi vet ändå att det är med den internationella lagen vi kan hindra att dessa hemska vapen utnyttjas på det urskillningslösa sätt av vilket vi kan se resultatet i dag. Det som skulle ge effekt är alltså ett internationellt förbud. Det behövs också ett omfattande program för att röja minor, och det behövs bättre teknologi för detta. I detta arbete är Sverige kraftfullt engagerat.

Karl-Göran Biörsmark frågade om vi har en konstruktiv dialog med USA vad gäller bidragen. Det måste jag säga att vi har. När jag gjorde ett arbetsbesök i Washington och hade en diskussion med min kollega Warren Christopher var denna fråga en av de mycket viktiga. Men i den amerikanska administrationen bad man oss gå till kongressen, därför att det är där besluten fattas i dessa frågor. Det gör vi naturligtvis också, och påverkar kongressmän och senatorer. Även EU som grupp, som under generalförsamlingen för tre veckor sedan hade ett möte med Warren Christopher, har mycket kraftfullt fört denna aktiva dialog med USA.

Till såväl Ingrid Näslund som Karl-Göran Biörsmark vill jag säga att jag, med min bakgrund, självfallet beklagar att vi måste hålla tillbaka våra biståndsambitioner. Samtidigt måste vi i det här sammanhanget, när vi talar om FN, vara realistiska. Det spelar ingen roll hur bra Sverige är – det som är bekymmersamt för världen är att de många riktigt rika länderna inte alls har den biståndsvilja som vi i Sverige har och att dessa länder i sina budgetar avsätter en många gånger lägre andel av bruttonationalprodukten till bistånd än vad Sverige gör. Jag tycker att det självfallet är en hederssak att inte komma under 0,7 % av bruttonationalprodukten. Dessutom hotar Sverige sig inte fram i FN – vi har ett konstruktivt samarbete. Det är inte fråga om några generella neddragningar. Däremot kan vi säga ifrån när vi ser en felanvändning av resurser, och vi måste kunna göra detta också för att kunna se de svenska skattebetalarna i ögonen.

Björn Samuelson tog upp frågan om stormakternas särskilda ansvar. Detta ansvar vill jag gärna understryka. När man sitter som permanent medlem i säkerhetsrådet skall man också ha ett särskilt ansvar för finansieringen, för de fredsbevarande sammanhangen och allmänt för FN:s idéer.

Bodil Francke Ohlsson och jag är överens när det gäller nya finansieringskällor, och det är bra. Det är nog lättare att vara överens här i Sverige än vad det generellt är i världen, men det är bra att vi börjar här.

Beträffande Sveriges engagemang i fredsbevarande verksamhet och hur vi där samverkar med länderna inom den västeuropeiska unionen såsom observatörer, måste man komma ihåg att detta är en praktisk samverkan för att vi skall bli effektiva. Vi samverkar ju också med NATO-länderna inom PFP på det sättet. Men det är alltid FN som beslutar om de fredsbevarande insatserna, och det är FN som ger oss mandat, så dialogen med FN skall verkligen fortsätta.

Till Ingrid Näslund vill jag säga att vi i Sverige verkligen skall leva upp till barnkonventionen. Detta är en hjärtefråga för Sverige. Ingvar

Carlsson var en av de som tog initiativet till barntoppmötet. Självfallet skall barnkonventionen avspeglas i vår lagstiftning, och jag utgår ifrån att riksdagen som ytterst är det lagstiftande organet ser till att så också sker. Om tillämpningen visar att så inte sker och att lagstiftningen är otydlig får vi ha en debatt om detta. Kanske kan vi ändra tillämpningen, annars får vi ändra reglerna.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 10 GÖRAN LENNMARKER (m)

Fru talman! Det blir inte så mycket till debatt, kanske därför att enigheten är så stor.

Jag tänkte dock koncentrera mig på några punkter som gäller de mera praktiska och nära reformer som kan behövas för att förstärka FN. En sådan gäller det som har med fredsbevarande och med personer att göra. Det vi har upptäckt är att det behövs en väsentligt mycket starkare ledning och kompetens inom FN för att hantera fredsbevarande, humanitära och andra operationer. Det kanske är en av de fundamentala lärdomarna från operationen nere i f.d. Jugoslavien att detta måste förstärkas. Det hänger mycket på FN självt att kunna göra just detta. Det kräver inte så mycket nya resurser i denna del men däremot en fastare organisation och ett bättre kunnande.

Operationen i Makedonien är ett exempel på just detta förutseende som vi så länge har efterlyst. Det är nästan första gången i världshistorien som det har skett en förebyggande operation. Det är klart att Makedonien får ju inga rubriker, därför att man just har gjort detta. Hur många hundra tusen döda och vilka eländen som har undvikits därigenom får vi aldrig veta, därför att om det fungerar så syns det inte, men fungerar det inte så är det då det syns.

Detta att utnyttja Västereuropeiska unionen, som det står i regeringens skrivelse, tycker jag är förtjänstfullt. Också vi i Norden bör hålla i vårt gemensamma samarbete i Nordbat. Det kan ju också användas på andra ställen. Vi har ju vunnit goda erfarenheter av samarbetet här.

Det behövs dock mera pengar till själva operationerna. Förutom det jag talade om tidigare, att man skall betala sina räkningar, är det klart att avveckling av en del av de FN-organ som inte behövs är ett sätt. Ett annat är att just utnyttja t.ex. VEU. Det kan bli viktigt i framtiden.

När det sedan gäller beslutsförmågan inom säkerhetsrådet noterar jag regeringens skrivning. Som en kommentar skulle jag vilja säga att jag tror att man skall vara försiktig dock. Det viktiga nu är att inte urholka beslutsförmågan utan verkligen se till att det finns en kompetens att snabbt och effektivt genomföra beslut. Det tror jag är det allra viktigaste. Hur snabbt man skall gå fram är jag inte alldeles säker på. Jag tror inte att det behövs flera veton framför allt.

Generalförsamlingen bör få en klarare uppgift, kanske färre allmänna resolutioner, och bör koncentrera sig mycket på just de mänskliga rättigheterna och folkrätten. Det är ju naturligt, för där finns alla med. Det är också naturligt därför att man sätter press på de politiker som finns där. Det är inte så roligt att vara minister i en diktatur och hålla tal i FN, om man vet att generalförsamlingen faktiskt granskar vad man representerar eller snarare vad man inte representerar. Många av

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

dem har ju egentligen ingen demokratisk legitimitet. Därför är det bra att det finns en rapportör för mänskliga rättigheter som kan ge utförliga rapporter.

För övrigt har vi moderater föreslagit att vi skall göra samma sak här i riksdagen, framför allt i samband med behandlingen av biståndsbetänkandet. Vi skulle få ett hårdare tryck inom FN-systemets ram.

Till Björn Samuelson, som tog upp frågan om Kuba, skulle jag vilja säga att det finns en mycket enkel lösning på Kubaproblemet. Det vore faktiskt att diktatorn avgick och Kuba blev en demokrati. Det är så Kubaproblemet skall lösas.

Fru talman! Jag vill också något ta upp något om detta med världshandel och regional organisation. Vi i Europa bygger starka regionala organisationer på handels och ekonomins områden samt även på säkerhetspolitikens område m.fl. Dessa organisationer börjar byggas upp på många olika håll i världen. Nu är det viktigt att se till att de här organisationerna blir steg på vägen mot en global frihandel och att de inte kommer att uppfattas som handelsblock som avskärmar och står emot varandra. Här har ju FN och den nya världshandelsorganisationen en mycket central uppgift att se till att våra regionala strävanden, som är så oerhört viktiga, blir ett steg på vägen mot det globala, inte ett steg som förhindrar detta.

Låt mig slutligen något kommentera frågan om skatt på överföring av kapital. Jag vill erinra om att de stora nettomottagarna av kapital är u-länderna. Om Vietnam skulle betala 1 % i skatt på kapitalöverföring, skulle det motsvara ungefär Sveriges bistånd till Vietnam. Svenska staten är en av de största nettoupplånarna av internationellt kapital. Vi kan ju räkna ut vad det skulle betyda för statsbudgeten om vi införde skatt på sådant kapital. Mycket av pengarna är för övrigt pensionspengar som rör sig, så det skulle ju också få sina konsekvenser. Jag tror inte att det vore en framgångsrik väg. Det skulle framför allt drabba de u-länder som tar emot huvuddelen av det kapital som rör sig i världen.

Anf. 11 HELENA NILSSON (c)

Fru talman! Jag delar helt utrikesministerns uppfattning att vi inte får ge tappt när det gäller att få till stånd ett internationellt förbud mot antipersonella minor.

Det är ofta barn som drabbas, barn som är ute och leker utanför de hus där de bor eller barn som är ute på fälten tillsammans med sina nära för att söka efter mat. Det är det som gör att vi väldigt intensivt måste fortsätta detta arbete.

Jag delar också uppfattningen om vikten av minröjning och att det måste satsas resurser för att få till stånd minröjning i de länder som är drabbade.

Däremot tycker jag och vi i Centerpartiet att ett enskilt land skulle kunna gå före genom att få till stånd ett förbud.

Vi i Sverige har nästan 30 års erfarenhet av fredsbevarande FN-aktioner. Det som svenska medborgare i FN-tjänst har gjort för enskilda människor och katastrofområden är stortartat. De som deltar eller har deltagit i insatser i FN-regi har ju tagit ansvar för en fredlig

utveckling av vår värld. Deras kunskaper och erfarenheter bör vårt land sätta bättre värde på, exempelvis inom totalförsvaret och utbildningsväsendet.

Men även om det varit en aldrig så framgångsrik fredsbevarande eller fredsframtvängande FN-mission, så är det ju ett misslyckande därför att det visar att en konflikt har fått gå så långt att det har lett till en väpnad konflikt mellan länder eller inom länder. Därför är det viktigt, som det står i skrivelsen från regeringen, att FN-systemet etablerar former för tidig konflikthantering. Det gäller alltså att kunna agera så tidigt att inte en väpnad konflikt utvecklas.

FN-systemet bör också kunna samverka med regionala organ. Där delar jag utrikesministerns uppfattning att för Europas del är OSSE ett viktigt regionalt organ som jobbar just med konflikthantering men också att FN utgör ett paraply för dessa aktioner.

På grund av att FN-operationer har fördröjts just för att få till stånd olika trupper och styrkor har akuta konflikter hunnit fördjupas. Rwanda är ett tragiskt exempel på detta. Därför stöder vi i Centerpartiet att en särskild FN-styrka inrättas för att snabbt kunna agera om militära insatser blir nödvändiga. Detta har ju också aviserats i den försvarsproposition, som Centern stöder och som betonar försvarets internationella insatser. Det gäller såväl militära som civila styrkor. Genom att delar av dessa styrkor skall ha extra hög beredskap att rycka ut i FN-insatser tar Sverige sitt ansvar för att en FN-styrka snabbt kan bildas.

I måndags möttes presidenterna Clinton och Jeltsin för överläggningar, framför allt om den FN-styrka för övervakning av fredsbyggande som skall ta över i Bosnien efter ett fredsavtal. Det är ytterst viktigt att både USA och Ryssland deltar med trupp i en sådan FN-styrka och att vi i Sverige också bör överväga att sända trupp om FN ber oss att göra det. Formerna för ledningen av en sådan operation samt mandatets innehåll måste vara klarlagda innan Sverige fattar sitt beslut.

Det är viktigt att FN-arbetet fortsättningsvis kommer att ges en central roll i svensk utrikespolitik. Där delar jag regeringens uppfattning i skrivelsen liksom synen på det multilaterala samarbetet för att komma till rätta med de stora överlevnadsfrågorna. Därför bör Sverige fortsätta att vara en aktiv FN-medlem och slå vakt om FN, Förenta nationerna, som ett globalt verkande organ som får, men också inger, respekt för sitt värdefulla arbete.

Anf. 12 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)

Fru talman! Jag vill också passa på att uttrycka min glädje och uppskattning över den stora enighet som råder här i Sveriges riksdag när det gäller att stödja FN. Nu gäller det att försöka vara konstruktiva och hitta vägar för att förbättra FN.

På min fråga när det gällde det ekonomiska stödet svarade utrikesministern att vi måste vara realistiska och att Sverige är ett litet land i sammanhanget. Det är ju sant. Jag tror att vi står för ungefär 1,5 % av FN:s budget, att jämföra med USA:s 25 %.

Det är en hederssak att vi inte skall hamna under 0,7 %. Det borde, enligt mitt förmenande, också vara en hederssak att inte hamna under

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

1,0 %. Detta är vad den här riksdagen har lovat en gång, vilket vi nu kraftigt har svikit. Vi får tillfälle att återkomma till den här debatten.

Även om Sverige är ett litet land i det här sammanhanget, tror jag att Sverige internationellt sett i många sammanhang har varit föregångare och en spjutspets. När Sverige viker från det här blir det en signal. Kan Sverige så kan vi, så resonerar man i en del länder när det gäller biståndsbudgeten och nedskärningar av den.

Jag tror att allmänheten till stor del förknippar FN med just de blå baskrarna. FN-soldaterna framtonar klarast som FN:s redskap. Men FN har så mycket mera på sitt program.

I går när jag var ute i gymnasieskolorna frågade jag om någon kände till något annat än de blå baskrarna och om det var någon som kände till något FN-organ. Det var ganska tunt med förslag. Man kände dock till FN-organet Unicef, men sedan tog det som regel slut. Jag tror att det är viktigt att vi nu går ut med bred information om vad FN är. FN är inte bara de blå baskrarna, utan det är Unicef, Unesco, UNHCR osv.

Jag tror också att det är viktigt att vi tar fasta på vad Ingvar Carlsson-kommissionen skriver om enskilda organisationer. I ”Vårt globala grannskap” sägs att enskilda organisationer är bra exempel på effektiv användning av resurser som står till förfogande. Man föreslår ökat gemensamt arbete och finansiering mellan regeringar och enskilda organisationer. Det är ett bra förslag, och det skall vi följa upp.

FN gör också ett bra arbete när det gäller valövervakning – ett viktigt instrument för att förstärka demokratin.

Konferenser har ägt rum. Nästa år är det Habitatkonferens i Istanbul om boende. Det är också ett viktigt initiativ.

Fru talman! Låt 50-årsjubileet av FN:s bildande bli en nystart för organisationen så att informationen kring FN:s arbete fördjupas och breddas för att öka förståelsen för vad 50-åringen uträttat för människor i dag. Miljoner människor på vår jord får i dag bättre levnadsförhållanden tack vare FN. Detta arbete måste intensifieras, utökas och bli effektivare – allt för att skapa en fredligare värld för kommande generationer.

Anf. 13 BJÖRN SAMUELSON (v)

Fru talman! Dag Hammarskjöld skrev bl.a. om två synsätt på FN:

”Det första är fast förankrat i den beprövade åskådningen hos suveräna nationalstater i väpnad tävlan, där det mesta man kan förvänta sig på det internationella området är fredlig samlevnad.

Det andra räknar med möjligheten till ingripande på många regeringars vägnar, som sträcker sig utöver denna utveckling och banar väg för högre utvecklade och allt effektivare former av konstruktivt internationellt samarbete.”

Detta är mycket tankvärda ord, och de går bra mycket mer på djupet än det senaste inlägget från Göran Lennmarker. Dessa problem och frågeställningar återfinns i den viktiga Carlsson-Ramphal-kommissionens rapport.

Vi i Vänsterpartiet anser att kommissionen väl har förvaltat Dag Hammarskjölds vision om ett självständigare FN – ett FN som syftar till att vara något mera än summan av dess medlemmar. Kommissionen har *väl* insett det ohållbara i säkerhetsrådets nuvarande sammansättning och dragit kloka slutsatser därav, så att det inte blir ett forum för verbala och diplomatiska – inte sällan resultatlösa – kraftmätningar mellan de stater som en gång var andra världskrigets segrarmakter och efterkrigstidens stormakter.

Man är realistisk och inser att en förändring av FN:s organisation kräver en stabil finansiering av FN:s verksamhet. I det sistnämnda fallet föreslår kommissionen en internationell beskattning på affärstransaktioner m.m. som görs dagligen, ”sekundligen” och delar av sekunder. Det skall vara en skatt på alla de transaktioner som har gjort den världsekonomiska utvecklingen oförutsägbar, vilket vi också drabbas av här i Sverige. Det är en verksamhet som omintetgör en ansvarsfull ekonomisk planering.

Om denna form av transaktioner sägs en hel del i Carlsson–Ramphal-rapporten. Men i regeringens skrivelse står inte mycket att läsa om det här. Därför har jag följande fråga till Lena Hjelm-Wallén: Hur avser regeringen att arbeta fram substantiella och konstruktiva förslag i de här frågorna? De är nämligen avgörande för framtidens resursfördelning, och de är en del i grunden för en god miljö och en hållbar utveckling. Det är viktiga frågor, och jag tycker att riksdagen på alla sätt bör informeras om detta och aktivt få ta del i det här arbetet.

Fru talman! Detta är allvarliga frågor, men det finns alltid stunder då det blir litet lättare och man får skratta. Att FN ständigt är närvarande i vår vardag är det kanske svårt för oss politiker och för oss som är intresserade av de här frågorna att bevisa. I går när jag var ute på en skola var jag tvungen att göra ett toalettbesök. Jag såg en skylt på denna toalett som helt plötsligt fick mig att tänka på Agenda 21 och miljökonferensen i Stockholm – jag vill minnas att året var 1972 – som handlade mycket om vattenfrågor. Vatten är hårdvaluta i dagens värld. Jag kom också att tänka på kvinnokonferensen och på jämställdheten. På skylten stod: ”Spotta ej ut snuset i handfatet. Spola ut det i toaletten.” Det är fråga om åtta liter vatten för ett hälsofarligt leverne. Skylten var undertecknad ”Städerskan”. Det är säkert en kvinna.

Vi har mycket arbete framför oss. Vi måste ut och arbeta i skolorna. Jag märker att det finns ett stort behov av information. Vi måste fördjupa och intensifiera debatten om den värld vi lever i – det globala samhället. Det går inte att slå mot FN och säga: Lägg ner. Vi måste öka kommunikationen och få människor, framför allt unga människor, att förstå att de är en del i detta.

Det får inte vara så, Lena Hjelm-Wallén, att när jag kommer ut på en skola där eleverna vet om att jag skall prata om FN att de på frågan om vad de associerar Carlssonrapporten till svarar Strindberg och Hemsöborna. Det var visserligen i Värmland. Men det är fråga om något helt annat.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Fru talman! Jag tänker också tala om vatten. I dagarna har det på många riksdagsledamöters bord legat ett resultat av Riokonferensen – FN:s konvention för bekämpning av ökenspridningen. År 1977 hade FN sin första konferens om vatten. Redan 1964 kom Georg Borgströms bok ”Gränser för vår tillvaro” ut. På omslaget stod: ”Tillgången på jord, vatten och skog är begränsad. Därför hårdnar kampen för föda allteftersom nya människomiljoner väller fram.”

Jag vill tala väl om FN. När jag har tittat litet närmare på småsaker har jag upptäckt att det inte bara gäller stora konventioner och stora avtal, utan det gäller även små saker som passerar ganska obemärkt. FN följer faktiskt upp sina konventioner, även direkt praktiskt. I september t.ex. hölls med stöd av FN en konferens i Uzbekistan. Syftet med konferensen var att rädda och återskapa så mycket som möjligt av Aralsjön, som en gång var världens fjärde största sjö. När man avledde vatten från bifloderna till stora bomullsodlingar i närheten torkade sjön ut, och den har i dag bara en fjärdedel av sin forna yta. Det har fört med sig mycket, mycket mera än att sjön dog ut och att försörjningsmöjligheterna för fiskarbefolkningen försvann. Luften i området har också försämrats så att luftvägssjukdomar är mycket vanliga där.

FN är utblottat – det vet vi. Det står i skuld till sina fordringsägare. Men ändå lyckas FN hjälpa ett land som så dåligt klarar av detta stora vattenproblem och som vill börja ta itu med det. Vilken annan instans i världen gör det?

Detta är ungefär samma fråga som jag ställde när det gällde tribunalen. Det finns inte pengar men ändå skall tribunalen hållas.

När jag tänkte på det här kom jag att tänka på hur det är i vår värld i dag. Det mesta i vår värld i dag räknas i pengar. Ett gott land är ett land med hög standard och med bra köpkraft. Ett framgångsrikt företag är ett företag som är lönsamt och som har hög vinst som kan delas mellan aktieägarna. En människas ställning och anseende kan mycket väl vara beroende av hur mycket pengar han tjänar eller hur stor den privata förmögenheten är. Det gäller att vara lönsam! Är FN lönsamt?

Ja, jag tror att FN är väldigt lönsamt. Jag tror att det kommer att bli ännu mera lönsamt, för krig och konflikter kostar pengar. Jag tror att det kostar mycket mer än löner för de observatörer och konfliktlösare som är på plats i ett land där en konflikt håller på att bryta ut. Jag tror att ett reformerat, effektivt FN är så lönsamt att det blir svårt att rikta någon som helst kritik mot FN för brist på effektivitet när det gäller budget och penninghantering.

Anf. 15 INGRID NÄSLUND (kds)

Fru talman! Jag vill säga till Lena Hjelm-Wallén att jag är glad för de svar jag har fått, speciellt när det gäller barnkonventionen – vi är fullt överens där.

Vi är naturligtvis också överens om att vi hårt skall driva kraven på effektiviseringar och att vi skall använda all vår kreativitet för att hjälpa till. Jag vet att ett arbete påbörjades under förra regeringen och att ni fortsätter det med all kraft för att driva fram effektiviseringar, och jag

hoppas att vi skall vara framgångsrika, både för vår egen skull och för FN:s.

Jag vill också ta upp några punkter som jag inte hade tillfälle att ta upp i mitt förra anförande.

Vi har ju bara en jord, och det är vårt gemensamma ansvar att förvalta den så att vi överlämnar den till våra barn och barnbarn i minst lika bra skick som det vi själva tog emot den i. För oss kristdemokrater är förvaltarskapstanken ett bärande fundament i ideologin. FN:s första stora miljökonferens ägde rum i Stockholm 1972, och i Rio 1992 blev en hållbar utveckling ett begrepp som vi alla har ansvaret för att förverkliga i vårt dagliga liv.

Vi kanske tycker att vi står oss bra vid en jämförelse med många andra länder när det gäller respekten för mänskliga rättigheter, även om vi har påpekat att vi ingalunda är fullkomliga. Om u-länderna skulle utnyttja jordens resurser, inte minst dess energitillgångar, i lika stor utsträckning som vi tillåter oss själva att göra skulle situationen mycket snart bli ohållbar. Därför är det nödvändigt att varje medborgare tar ett personligt ansvar för en uthållig utveckling både för miljö och mänskliga resurser. Detta vet vi att FN driver på många olika sätt och gör det med framgång.

När FN bildades för 50 år sedan var det efter den smärtsamma upplevelsen av allt det mänskliga lidande och den förödelse två världskrig hade inneburit. Även om optimismen inte kan ha varit allenarådande efter misslyckandet med Nationernas förbund i form av andra världskriget insåg ändå ett femtiotal stater nödvändigheten av ett globalt samarbete för fred och demokrati. Man hade också lärt sig att förödmjukelse av förlorare var den absolut sämsta vägen att gå om man ville uppnå en varaktig fred.

Konflikterna har ändrat karaktär sedan andra världskrigets slut och har blivit mer regionala. I allt större utsträckning har interna och etiska motsättningar kommit i förgrunden. Död och förintelse har i allt högre grad drabbat civilbefolkningen, inte minst kvinnor och barn. Oräkneliga barn har lämnats föräldralösa i krigets spår, och miljontals människor har drivits på flykten.

UNHCR har spelat en mycket aktiv roll för att lösa flyktingproblemen på olika håll i vår värld och fått Nobels fredspris både 1954 och 1981 för sitt arbete med flyktingarna i Europa och Asien. Det är ett arbete där vi alla måste vara villiga att ställa upp när UNHCR kallar, och där behöver kanske även vi en uppmaning för att inte våra hjärtan skall hårdna.

Övertygelsen om att större ansträngningar måste göras, bl.a. från FN:s sida, för att på ett tidigare stadium komma in och avstyra väpnade konflikter växer sig allt starkare – det har redan sagts av flera talare. Mycket mänskligt lidande kunde undvikas om konfliktförebyggande åtgärder sattes in på ett tidigt stadium. FN måste bli bättre på att identifiera konflikthärdar på ett tidigt stadium och få möjlighet att gå in med förebyggande diplomati och demokratiuppbyggande åtgärder.

Jag vill bara till sist nämna den insats som nu görs från Sveriges sida i Burundi, där Karl-Göran Biörsmark och även jag har varit med

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Bordläggningsdebatt

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

och där Kristina Svensson gör ett mycket fint arbete. Vi har sett hur det gick i Rwanda, och den situationen vill vi till varje pris undvika i Burundi. Det här tror jag är ett sätt att praktiskt försöka åstadkomma fred och försoning innan katastrofen bryter ut.

Anf. 16 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Fru talman! Björn Samuelson frågade vad som nu händer med den kommission som Ingvar Carlsson har lett och om det här blir konkreta förslag.

Ingvar Carlssons vistelse i New York den här veckan har syftet inte bara att delta i firandet av FN:s 50 år utan också att sammanträda med stats- och regeringschefer från ett stort antal länder för att just arbeta fram konkreta förslag. Hur bra vi än skulle göra det här i landet är det viktigt att förslagen har en internationell förankring.

Om utvecklingsbiståndet vill jag säga att Sverige där har varit en föregångare. Sverige är fortfarande ett land som många u-länder håller fram, just som en förebild. U-länderna inser att även Sverige kan ha budgetära problem då och då, men man vet samtidigt att Sverige kommer att hålla fast vid FN:s biståndsmål. Vi kommer också att göra allt vad vi kan för att uppnå vårt eget mål, som ju är 1 % av bruttonationallinkomsten.

Jag vill sluta den här debatten med ett citat av Olof Palme. För tio år sedan uttryckte han sig så här:

Förenta nationerna måste få lyckas, lyckas i ansträngningen att främja fred och nedrustning, lyckas i att förhindra en ekologisk katastrof, lyckas i kampen mot hunger och umbäranden. Det finns helt enkelt inget alternativ till internationellt samarbete. Endast genom förenade ansträngningar kan vi hoppas övergå från gemensam fruktan till gemensam säkerhet.

Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s)

Fru talman! Det är med stor tillfredsställelse som utrikesutskottet tar emot den FN-skrivelse som i dag remitteras till oss. FN:s verksamhet har under senare år så gott som dagligen debatterats i massmedierna, men det har inte förrän nu funnits motsvarande tillfälle för riksdagen till en övergripande idédebatt om FN:s roll i dag och i framtiden. Med FN-skrivelsen som grund kan det djupa och långvariga engagemang för FN som finns hos svenska folket, här i riksdagen och i regeringen också komma till uttryck här i kammaren, och det är bra.

FN-skrivelsen borde inte vara en engångsföreteelse med anledning av FN:s 50-årsfirande. FN är kanske det viktigaste av alla de internationella organ som Sverige verkar inom och förtjänar ett större utrymme i riksdagen. Precis som nu sker med vår verksamhet i övriga internationella organisationer, t.ex. i Europarådet, Nordiska rådet, OSSE och senare i Europaunionen, bör enligt min mening riksdagen också få en årlig FN-skrivelse med motionsrätt.

Riksdagen skulle därmed få en chans att regelbundet följa och debattera de numera snabbt föränderliga förutsättningarna för FN:s verksamhet.

Under det halvsekel som FN har verkat har världen förändrats radikalt på i stort sett alla områden och med en allttjämt accelererande hastighet. Världen har blivit både större och mindre, och ingenting är egentligen sig likt, jämfört med hur det såg ut för 50 år sedan.

Antalet länder har nästan tredubblats, och världsbefolkningen har ökat från 2,5 miljarder människor till över 5 miljarder i dag. Tillväxten i industri- och jordbruksproduktion har varit enastående. Världsekonomin har ökat sexfald och världshandeln många fler gånger. Medelinkomsten per capita har ökat, men det har också klyftan mellan fattiga och rika, inom och mellan länder. I dag lever en fjärdedel av världens befolkning i absolut fattigdom.

Men världen har också krympt, blivit mindre. I dag kan vi på några få timmar färdas sträckor som det tidigare tog dagar och veckor för oss att färdas. Händelser från världens alla hörn serveras oss hemma i vardagsrumssoffan i samma stund som de sker ute i världen. Världen kan med rätta beskrivas som den globala byn.

Vi är mycket mer beroende av varandra än tidigare. Ekonomiska transaktioner och kapitalflöden över gränserna men också miljöproblem och andra globala hot gör ett närmare internationellt samarbete nödvändigt.

Världen har förvisso gjort framsteg, men tillvaron är ändå mycket osäker och otrygg för många människor på vår planet.

Den dominerande uppgiften för FN har under dess hittillsvarande 50 år varit att försöka förhindra krig och konflikter. Efter det kalla kriget har förväntningarna på FN i det här avseendet vuxit lavinartat. Medlemsländernas förväntningar på FN-organisationen har tyvärr inte åtföljts av nödvändiga resurser för att lösa uppgifterna.

Trots de svårigheter och misslyckanden som FN har fått vidkännas är FN:s sammantagna insatser under de här 50 åren imponerande. Som fru talmannen tidigare sade i sin inledning har FN faktiskt bidragit till fredlig lösning av 145 lokala och regionala konflikter.

FN:s utvecklingsarbete och humanitära arbete har hittills inte fått den uppmärksamhet det förtjänar och inte heller de resurser som verksamheten kräver. Verksamheten bygger i dag på frivilliga bidrag, men de har sannolikt räddat långt fler människoliv än de av säkerhetsrådet beslutade aktionerna för fredsbevarande och fredsframtvängande verksamhet. Tack vare FN har 3 miljoner barn varje år kunnat räddas till livet, och 1,3 miljarder människor har i dag tillgång till rent dricksvatten.

FN är engagerat i miljöfrågor, befolkningsfrågor, mänskliga rättighetsfrågor, nedrustningsfrågor och på många andra områden. Det här är insatser som sammantaget har bidragit till ett bättre liv för världens folk.

I dag finns det en tydlig rågång mellan FN:s arbete för utveckling och humanitära insatser å ena sidan och säkerhetsrådets arbete för fred och säkerhet å andra sidan. Den uppdelningen är inte längre gångbar.

Hoten mot fred och säkerhet har kraftigt ändrats. Konfliktbilden ser inte ut på samma sätt. Det är inte längre regeringars fiendskap som utgör konfliktorsaken, utan det är att folkgrupper inom länder är socialt

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

och ekonomiskt eller etniskt och religiöst diskriminerade. Av 82 krig som pågick under perioden 1989–1992 var 79 konflikter av det här slaget.

Säkerhet kan inte upprätthållas med vapen och militär i den här typen av konflikter. För att möta de nya hoten måste FN hitta nya instrument. Carlssonkommissionens rapport *Our Global Neighbourhood* utgör ett av de mest genomarbetade bidragen i det här avseendet.

Ekonomiska och sociala orättvisor liksom etnisk och religiös diskriminering måste i framtiden ses i ett säkerhetspolitiskt perspektiv. Rågången mellan säkerhetsrådets arbete och de humanitära organisationernas och utvecklingsorganisationernas arbete måste upphöra. Världssamfundet måste fås att se den tickande sociala bomben och göra allt för att desarmera den innan den exploderar.

Att, som nu, vänta tills en konflikt brutit ut kostar, förutom allt mänskligt lidande, oerhörda summor pengar. Att ingripa tidigt, innan en konflikt bryter ut, medan parterna fortfarande kan tala med varandra, att analysera orsakerna, att medla och kanske, om det visar sig nödvändigt, bistå ekonomiskt till social och ekonomisk utveckling – det måste bli FN:s högst prioriterade uppgift i framtiden.

Fru talman! FN:s 50-årsjubileum innebär ett tillfälle för oss och för världssamfundet att med nya kunskaper och med ambitiösa förslag som bas ta ut en ny kompassriktning, formulera nya mål och metoder i syfte att skapa en bättre värld för kommande generationer. Med utgångspunkt från den nu avgivna FN-skrivelsen kommer utrikesutskottet att ge ett bidrag i den processen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Skrivelsen bordlades.

3 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 17, 18 och 19 oktober.

4 § Ny riksdagsledamot, m.m.

Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare för riksdagsledamöter

Till valprovsningsnämnden har från Riksskatteverket inkommit bevis om att Bodil Francke Ohlsson (mp) utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 23 oktober 1995 sedan Per Gahrton (mp) entledigats från sitt uppdrag som riksdagsledamot. Från Riksskatteverket har också inkommit ny bilaga till tidigare utfärdade bevis för ersättare för riksdagsledamöter.

Valprövningsnämnden har denna dag granskat beviset för den nya ledamoten och den nya bilagan till bevis för ersättare och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 24 oktober 1995

Lars Tottie/

Sven-Georg Grahm

Prot. 1995/96:14
25 oktober

5 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motioner

1995/96:Fö1–Fö11 till försvarsutskottet

1995/96:Sk4–Sk8 till skatteutskottet

1995/96:So4–So7 till socialutskottet

1995/96:L5–L8 till lagutskottet

6 § Ny ellagstiftning

Ny ellagstiftning

Föredrogs

Näringsutskottets betänkande 1995/96:NU1

Ny ellagstiftning (prop. 1994/95:222)

Anf. 18 MIKAEL ODENBERG (m)

Herr talman! Dagens ärende på kammarens föredragningslista är näringsutskottets betänkande om ny ellagstiftning. Det är ett stort och komplicerat ärende, som handlar om en elmarknadsreform vars syfte är att stärka elkundernas ställning genom att åstadkomma en fri konkurrens mellan dem som producerar elektrisk energi.

Syftet med denna reform är att vi skall få ett mer rationellt utnyttjande av våra resurser och att vi skall kunna tillförsäkra kunderna, företag och individer, flexibla leveransvillkor och el till lägsta möjliga priser.

Det här är ingen framhållad reform. Tvärtom är den väl förberedd och väl genomarbetad. Det arbetet bedrevs länge under bred parlamentarisk enighet.

Inledningsvis medverkade i hög grad socialdemokratin. Man bolagiserade Vattenfall, och man tillsatte Ellagsutredningen. Arbetet togs sedan över av den nya borgerliga regeringen och dåvarande näringsminister Per Westerberg. Våren 1994 lade regeringen fram ett förslag till en ny ellagstiftning, och riksdagen beslöt våren 1994 att genomföra reformen från den 1 januari 1995.

Trots det här gedigna beredningsförfarandet valde Socialdemokraterna vid den tidpunkten att rösta nej till elmarknadsreformen. Plötsligt riskerade den nya ellagstiftningen att försvåra en kärnkraftsavveckling. Plötsligt hotade den glesbygdskundernas ställning. Plötsligt skulle elmarknadsreformen beröva Sveriges riksdag och regering möjligheten att bedriva en aktiv energipolitik.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Ny ellagstiftning

Efter valet och regeringsskiftet valde den nya socialdemokratiska regeringen att riva upp reformen. Bara tolv dagar före ikraftträdandet uppskötts den på obestämd tid. I stället gavs den sittande energikommissionen i uppdrag att titta närmare på och utreda de plötsligt påkomna socialdemokratiska farhågorna.

Om det här kan sägas två saker, herr talman.

Den första kommentaren är att Energikommissionen har fullföljt det här uppdraget. I våras presenterade vi i kommissionen ett delbetänkande där det framgick att enligt Energikommissionens uppfattning påverkar inte elmarknadsreformen förutsättningarna för investeringar i ny kraftproduktion. Elmarknadsreformen försvårar inte heller möjligheterna till effektivisering av elanvändningen. Den låser definitivt inte Energikommissionen i dess fortsatta arbete. Den gör ingenting för att försvåra en aktiv energipolitik – tvärtom gör kanske de nya ekonomiska styrmedlen på en avreglerad elmarknad energipolitiken ännu mer verkningsfull än tidigare.

Energikommissionen kunde också konstatera att utrikeshandeln inte var ett hot utan tvärtom ger oss stora fördelar i form av lägre produktionskostnader och bättre miljö. Inte heller fanns det några risker för att en avreglering av elmarknaden skulle leda till en våldsam export av el som skulle riskera att priserna höjdes.

Kommissionens slutsats blev att elmarknadsreformen borde genomföras och det snarast möjligt.

Kommissionen lade fram en del smärre förslag till justeringar i den vilande lagstiftningen som regeringen nu tar upp i sin proposition. Men det är alltigenom små, närmast kosmetiska förändringar, vilket tydligt avslöjar att socialdemokratins invändningar våren 1994 faktiskt saknade grund.

Man kan fråga sig om motståndet då var ett utslag av någon sorts reflexmässig oppositionspolitik. Den mest näraliggande slutsatsen är naturligtvis ändå att det var – återigen, frestas man tillägga – intern socialdemokratisk splittring och inte elmarknadsreformen i sig som utgjorde problemet.

Den andra kommentar jag vill göra till dagens ärende, herr talman, är att inga av de förslag som nu framläggs i propositionen är av den digniteten att de sakligt sett har motiverat ett ettårigt uppskov med reformens ikraftträdande. Jag tycker nog att detta är det allvarliga i den här frågan, eftersom det säger någonting om vilka prioriteringar regeringen och socialdemokratin gör.

Alla, även regeringen, är ju på det klara med att långsiktighet och fasta spelregler är av vital betydelse för investeringar, företagande och tillväxt. Ändå tilläts den interna socialdemokratiska oenigheten i den här frågan leda till att man med bara tolv ynka dagars varsel inställde en reform som varit beslutad i över ett halvår, som varit väl förberedd och som alla aktörer på marknaden har ställt in sig på och förberett sig inför.

Det är givet att den typen av veckopolitik skapar förvirring, alldeles bortsett från att det naturligtvis också har inneburit att de vinster vi kan

göra på rationaliseringar i distribution och produktion av elektricitet hittills har uteblivit.

Men när det sedan visar sig, och det har det gjort både i Energikommissionens betänkande och i dagens proposition, att de invändningar som man haft och som officiellt motiverat uppskovet i det närmaste varit helt obefogade kan naturligtvis inte regeringen undgå allvarlig kritik för det.

Detta är nu historia, herr talman. Nu har man tagit sig samman, och vi kan i dag äntligen fatta ett beslut som innebär att marknadens aktörer får klart besked om vilka spelregler som gäller på elmarknaden. Det är givetvis mycket positivt.

Vi kan också konstatera att det beslut som vi fattar senare i eftermiddag kommer att fattas under bred parlamentarisk enighet. Det finns invändningar från Miljöpartiet och Vänsterpartiet samt ett antal överkörda ledamöter av den socialdemokratiska riksdagsgruppen, men det kan vi kanske, herr talman, leva med. Det förändrar dock inte faktum: Det finns i dag ett brett parlamentariskt stöd för att äntligen genomföra reformen.

Vi moderater har invändningar på en mindre punkt som har med utrikeshandeln med el att göra. Energikommissionen visade nämligen i sitt delbetänkande att statsmakterna med det gamla, vilande lagförslaget *har* det inflytande över utrikeshandeln som man kan begära att staten skall ha. Energikommissionen säger i delbetänkandet rent ut att det i ett kortare tidsperspektiv inte finns något behov av ökade möjligheter till kontroll och styrning.

Nu vill regeringen ändå införa ett särskilt koncessionsförfarande för varje kontrakt som ingås för export eller import av el. Man vill också slå fast att alla eventuella tillkommande utlandsförbindelser skall ägas och förvaltas av staten. Med stöd i Energikommissionens betänkande finner vi detta onödigt, och vi yrkar avslag på regeringsförslaget i dessa delar.

För formens skull, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den gemensamma reservation som Moderaterna och Folkpartiet liberalerna har avgivit, reservation nr 7. Jag yrkar också bifall till den motivreservation som Moderata samlingspartiet, Folkpartiet liberalerna och Kristdemokratiska samhällspartiet har avgivit i reservation nr 4, som handlar om ägarförhållandena i Vattenfall.

Talmannen har för någon tid sedan påtalat det oartiga och otillständiga i att ledamöter som debatterar här i kammaren avlevererar sina inlägg och sedan lämnar kammaren utan att höra vad andra debattörer har att tillföra. Jag delar talmannens uppfattning på den punkten, och jag vill därför oförbehållsamt be kammaren om ursäkt för att detta är just vad jag strax kommer att göra, nämligen avvika härifrån. Detta beror inte på ointresse utan på att jag befinner mig i en tvångssituation: Jag skall nämligen gå och delta i ett sammanträde med Energikommissionen vars ärenden är av sådan art att jag behöver vara med.

I det sammanhanget vill jag säga att Energikommissionen ju nu arbetar med sitt digra underlag för att om en månad presentera sitt slutbetänkande och lägga fram sina synpunkter på den framtida energipoliti-

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

ken i Sverige. När Energikommissionen tillsattes med den uppgiften hade vi 18 månader till vårt förfogande. Den nya regeringen förkortade den tiden i slutet med en månad, och genom hattandet med elmarknadsreformen har kommissionen tvingats ägna betydande tid åt just den frågan.

Detta har inneburit att Energikommissionen till sin huvuduppgift har fått 9 månader i stället för 18 månader till sitt förfogande. När jag nu avviker till Energikommissionens sammanträde är det bl.a. för att framföra uppfattningen att man faktiskt inte kan beröva en statlig utredning halva den tid som står till dess förfogande utan att det får konsekvenser.

Det är rimligt att Energikommissionen också i slutskedet av sitt arbete bedriver det så att de experter som kommissionen själv har engagerat får möjlighet att ha synpunkter på det underlagsmaterial som tas fram. Det är naturligtvis bra att man tar fram ett gediget underlagsmaterial, men det är ju onekligen en fördel, om man nu skall ha en kommission, att ledamöterna får erforderlig tid för att ingående diskutera och värdera det framtagna materialet.

Min slutsats är att det inte är möjligt för Energikommissionen att till den 1 december på ett seriöst sätt behandla, diskutera, processa och förankra det digra utredningsmaterialet, som inte ens till alla delar är färdigt. Moderaterna kommer mot den här bakgrunden att begära utsträckt tid, så att kommissionen i stället får avge sitt slutbetänkande under det första kvartalet 1996. Att vi tvingas ta det steget beror uteslutande på regeringens hantering av elmarknadsfrågan.

Anf. 19 KERSTIN WARNERBRING (c)

Herr talman! För en positiv utveckling av näringslivet och samhällsekonomin är det viktigt med långsiktiga och stabila spelregler på elmarknaden. Därför är det bra att vi nu står i begrepp att besluta om elmarknadsreformen. Genom ökad konkurrens på elmarknaden kan vi få ett mer rationellt utnyttjande av resurserna inte bara i vårt land utan också sett i ett internationellt perspektiv. Både Norge och Finland har avreglerat sina elmarknader, och min förhoppning är att vi inom kort skall få till stånd en nordisk elbörs.

Den ökade konkurrens som reformen innebär stärker konsumenternas ställning på elmarknaden och bör medföra effektivitetsvinster som gynnar de enskilda konsumenterna. Reformens främsta syfte är ju också att tillförsäkra kunderna flexibla leveransvillkor till lägsta möjliga priser.

Men, herr talman, jag vill starkt understryka att det är absolut nödvändigt att reformen inom alla dess områden följs upp och utvärderas så att eventuella missförhållanden kan förebyggas eller åtgärdas. Alldeles speciellt gäller detta villkoren för de små elkonsumenterna och för konsumenterna i glesbygd. Några regionala orättvisor får inte uppstå till följd av reformen. Därför är det övervakningsuppdrag – tillåt mig att kalla det så – som NUTEK, Konkurrensverket och Svenska Kraftnät får enligt regeringens förslag så viktigt.

Det är också nödvändigt att en billigare mätteknik utvecklas skyndsamt för att de små elkonsumenterna verkligen skall kunna ta del av reformens fördelar. För detta vilar ett stort ansvar på NUTEK, liksom också ansvaret för att utveckla prognosmetoder för både användningen och tillförseln av el och annan energi. Det är därför bra att detta speciellt poängteras i förslaget.

Sveriges framtida energisystem måste baseras på förnybara energikällor. Det kommer efter reformeringen av elmarknaden att bli möjligt för enskilda och företag att välja att köpa elenergi som är producerad av förnybara energikällor. Miljömedvetenhet kan alltså utgöra ett konkurrensmedel mellan elleverantörerna.

Det är viktigt att den småskaliga miljövänliga elproduktionen får ekonomiska villkor som stimulerar till fortsatt utbyggnad, vilket också Energikommissionen påtalar i sitt delbetänkande. Genom förslaget om att utsträcka leveranskoncessionssystemet från tre till fem år får de små elproducenterna bättre förutsättningar för sin avsättning på en reformerad elmarknad. Det är viktigt att också detta följs upp och utvärderas i tid.

Vi i Centerpartiet är inte överens med övriga vad gäller den behandling som frågan om regleringen av ersättningen till de små elproducenterna fått i betänkandet. Det behövs helt enkelt en annan modell för att förenkla beräkningarna och undvika onödiga och kostsamma beräknings- och tolkningstvister.

Vi föreslår i stället att priset på el från de små kraftverken fastställs till en viss procent av den sammanlagda el- och nättaxan inom det aktuella distributionsområdet. Om man fastställer ersättningen till 70 % av den samlade intäkten, minus skatter, nås både enkelhet och åsyftad tidsförbättring. Ett liknande system tillämpas redan i t.ex. Tyskland och även i Danmark.

Tyvärr, herr talman, har vi inte fått gehör för detta förslag. Därför har vi en reservation i frågan: reservation nr 13. Naturligtvis står jag fortfarande bakom reservationen, men i detta läge avstår jag från att yrka bifall.

Anf. 20 TORSTEN GAVELIN (fp)

Herr talman! Det är bra att socialdemokraterna har förmått samla sig till ett någorlunda vettigt förslag till avreglering av den svenska elmarknaden. Visserligen har det tagit ett år längre än nödvändigt, men bättre sent än aldrig.

Eftersom det är viktigt att snabbt få förnuftiga, stabila och klara spelregler på elmarknaden stöder Folkpartiet liberalerna i huvudsak föreliggande förslag. Syftet med förslaget är ju att stärka konsumenternas ställning.

Det är framför allt på en punkt som vi är kritiska. Det gäller utriekeshandel med el. Vi hävdar att frihandel och sund konkurrens är viktiga välbildande krafter. Redan i förslaget från förra regeringen fanns en hel del inskränkningar i den fria handeln med el, och nu tar Socialdemokraterna ytterligare steg bort från frihandel och mot nya begränsningar och regleringar.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Ny ellagstiftning

Enbart staten skall få äga nya utlandsförbindelser. Det skall göras en utredning om särskild koncession för export och import. Uppgifter om motpart skall finnas med i den anmälan om långsiktig elhandelsavtal som även fanns med i tidigare regeringsförslag.

Insikten om fördelarna med en internationell elmarknad syns vara bristfällig och tilltron till regleringar för att upprätthålla nationell försörjningstrygghet alltför stor. Vi kan aldrig någonsin reglera oss till ökat välbefinnande i den internationella ekonomi som vi i dag lever i.

Vad gäller Vattenfalls ställning vill jag säga att vi senare kommer att diskutera frågan om försäljning. En återgång till affärsverksformen anser vi inte vara aktuell.

Med sin marknadsdominans – halva den svenska elmarknaden utgörs av Vattenfall – har Vattenfall ett stort ansvar för att den fria elmarknaden skall fungera på avsett sätt.

Vi i Folkpartiet är vaksamma mot monopol- och oligopol-tendenser. Jag har i olika sammanhang varit kritisk mot Vattenfalls agerande mot bl.a. en del små kommunala energiverk. Jag förutsätter att man snabbt rättar till tidigare missgrepp och i fortsättningen agerar på ett sådant sätt att Konkurrensverket inte behöver ingripa.

Skilnaderna i det pris som elkonsumenten får betala när avregleringen har slagit igenom fullt ut kommer till stora delar att avspegla skillnaderna i nätkostnader mellan olika distributionsföretag. Jag ser fram emot en intensiv debatt om dessa monopolföretags struktur och effektivitet. Konsumenttrycket måste göra det ohållbart att behålla olika nättaxor inom relativt små områden. I dag finns det t.o.m. kommuner med flera distributörer, och därmed flera nättaxor. Jag ifrågasätter om detta system i framtiden kan upprätthållas inom länen eller ens inom landsdelarna med tanke på den ökade styrka som konsumenterna får efter dagens beslut.

Avslutningsvis yrkar jag bifall till våra reservationer 4 och 7.

Anf. 21 LENNART BEIJER (v)

Herr talman! Trots att Sverige har en mycket effektiv elmarknad med hög leveranssäkerhet och ett av världens lägsta elpriser vill regeringen nu genomföra den avreglering som förberetts av den tidigare borgerliga regeringen. Det är inte konstigt att det nu börjar komma protester från flera håll än från riksdagspartier och kommunalråd. I dag har det kommit en protestskrivelse från villaägarna i Västervik, och i morse ansåg SSU att man inte borde genomföra förslaget.

Beroende på frågans tekniska krånglighet har det inte blivit någon bred debatt. Men följer man diskussionen i riksdagen våren 1994 eller i senaste valrörelsen ser man att det varit en stor fråga för partierna och kommunerna.

När regeringen hösten 1994 drog tillbaka förslaget till ny ellagstiftning och sköt upp ikraftträdandet var vi många som hoppades på att förslaget skulle förändras i grunden. De ideologiskt motiverade avregleringarnas tid var över, trodde vi.

Herr talman! Det är intressant att syna den diskussion som försigick i frågan för ungefär ett år sedan. Som exempel kan jag ta det den

f.d. EU-parlamentarikern Reynoldh Furustrand sade i riksdagsdebatten den 26 maj. Man blir nästan lyrisk när man läser de synpunkter han då framförde: "Det var vi socialdemokrater som först tog upp frågan om avregleringen av elmarknaden. Det har hänt en hel del saker sedan frågan först kom upp på dagordningen för några år sedan. Jag vill peka på två faktorer som innebär nya förutsättningar." Han fortsätter: "Vattenfall är ett av de största projekten för utförsäljning. Hur regeringen ser på detta kopplat till reglering av elmarknaden avslöjade Per Westerberg för flera år sedan — — Där avslöjade han att när avregleringen av elmarknaden är genomförd kan Vattenfall privatiseras."

Furustrand fortsätter: "Vårt elsystem är en del av landets infrastruktur i likhet med vägsystem och järnvägar." Vidare säger han: "Vi socialdemokrater kan inte acceptera förändringar av regler som har som främsta syfte att bana väg för privatisering av Vattenfall. Avregleringen hör ihop med utförsäljningen av Vattenfall. Vi har fått detta bekräftat av både näringsministern och statsministern."

Här finns, om man läser vidare, slående likheter med Vänsterpartiets yrkanden och de socialdemokratiska motionerna, där man yrkat blankt avslag på propositionen.

När man studerar vad nuvarande arbetsmarknadsminister Anders Sundström sade i valrörelsen 1994 blir man ännu mer frågande inför vad som egentligen håller på att ske. Han sade: Den borgerliga regeringen har lagt fram en proposition om en s.k. avreglering av elmarknaden. Förslaget innebär den största energipolitiska förändringen under hela efterkrigstiden. Det blir dramatiska förändringar för prissättning på el, försämrade incitament för investeringar i nya energianläggningar, m.m.

Han fortsätter: Regeringens projekt är ett gigantiskt experiment där vi inte vet något om utfallet. Vi socialdemokrater anser inte att vi har råd med sådana experiment. Han säger vidare: Vad är det egentligen som gör en snabb avreglering nödvändig? Vem älskar avregleringen? Att Per Westerberg gör det är väl känt. Men att Centern i regeringsställning lånar sig till att bli stödtrupp åt Moderaterna i energipolitiken är minst sagt förvånande.

Man undrar vem som i dag agerar stödtrupp till Moderaterna. Frågan om en ny ellagstiftning är naturligtvis en ideologisk fråga. Nog är det en naturlig undran hur och varför Socialdemokraterna har kunnat svänga 180 grader på bara ett drygt år. De förändringar som gjorts mot det borgerliga förslaget ger knappast motiv för detta. Förlängningen av systemet med leveranskoncessioner från tre till fem år ger visserligen ett visst skydd för små elkonsumenter. Men detta skydd är övergående.

För dryga året sedan talade de socialdemokratiska representanterna klartext. Både Furustrand och Sundström ansåg att avreglerad elhandel banade väg för privatisering av Vattenfall AB. Hur förklarar Barbro Andersson i dag den situationen? Har ni fått garantier från de borgerliga partierna att de inte skall driva privatisering av Vattenfall om de återkommer i regeringsställning?

I riksdagsdebatten i maj förra året sade näringsutskottets nuvarande ordförande att energi inte är en vara vilken som helst. Hon har natur-

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

ligtvis helt rätt. Energiförsörjningen, postdistributionen, telekommunikationerna och järnvägstransporterna ingår i den basservice där riksdagen måste ta ett speciellt ansvar. På dessa områden behövs det ibland vissa regleringar för att skydda samhällsintresset och lika villkor var än du bor i landet, osv. Tidigare avregleringar för exempelvis flyget förskräcker.

Herr talman! Regeringen har inte orkat stå emot trycket från de stora elproducenterna, de stora distributörerna och storindustrin. Förbedelserna för en avreglerad handel med el hade redan kommit för långt. Regeringen klarade inte att återställa ordningen, detta trots att man i de egna leden hade haft stort stöd för en sådan inriktning. Jag beklagar det.

Vänsterpartiets förslag innebär dock inte ett blankt avslag på propositionen. Vi anser att man kan uppnå samma fördelar som regeringen önskar – effektivare utnyttjande, bättre prissättning, nordisk marknad – genom att endast utsätta råkraften för konkurrens.

Genom att behålla distributionsområdena och nuvarande koncessionsområden och låta dessa handla el hos valfri leverantör i Norden undviker man dessutom den uppenbara risken att de små konsumenterna får betala industrins lägre elkostnader. De flesta kommunala elverk ges då möjlighet att fortsätta med sin effektiva verksamhet till gagn för energieffektivisering och till gagn för vanliga konsumenter.

Herr talman! Jag vet att Vänsterpartiets förslag är godtagbart för de flesta kommunala företrädare, både socialdemokrater och faktiskt också en hel del borgerliga, samt naturligtvis fackliga representanter. Göran Johansson i Göteborg skulle välkomna ett sådant balanserat förslag till ellagstiftning.

I frågan om Vattenfall AB är skillnaden mellan utskottsmajoriteten och Vänsterpartiet liten. Vänsterpartiet vill att riksdagen uttalar sig för att Vattenfall följer ägarens intentioner i energipolitiska frågor. Även om nu inte majoriteten vill ge några skriftliga bekpinnar till det statliga bolaget finns det anledning att i denna debatt markera att Vattenfall självklart skall följa ägarens intentioner.

Frågan är återigen: Står den socialdemokratiska bedömningen kvar att en avreglerad handel med el banar väg för privatisering av Vattenfall?

Små elkonsumenter och konsumenter i glesbygd är givetvis en av huvudfrågorna när vi nu skall fatta detta beslut. Regeringens förslag till ny ellagstiftning kommer med säkerhet att få till följd att små konsumenter och konsumenter i glesbygd får högre elkostnader samtidigt som det är lika säkert att större industri och andra större sammanslutningar kommer att få sänkta elkostnader. Att påstå någonting annat är fel. Marknadsekonomin funktion vad gäller priser till små och stora förbrukare av en vara är härvidlag ganska solklar. Bl.a. därför föreslår Vänsterpartiet att systemet med leveranskoncession permanentas.

I betänkandet ställer utskottsmajoriteten sig bakom regeringens förslag att små elproducenter som kan leverera en effekt om högst 1 500 kW skall erhålla skälig ersättning för den levererade kraften. Med hitillsvarande synsätt har detta motsvarat alternativkostnaden, dvs. små

producenter skall ha samma ersättning som stora producenter med viss hänsyn till minskade överföringsförluster. Men det är inte skäligt att använda en sådan princip.

Anledningen till att det inte är skäligt att använda denna princip är att de stora vattenkraftverken har tillkommit med stöd av Vattenkraftlånefonden, där räntan var satt mycket lågt, och i vissa fall har även finansieringen skett över statsbudgeten. Den storskaliga vattenkraften blev därför ganska snabbt mycket lönsam och kunde stödja den senare utbyggnaden av kärnkraften. Det är därför inte skäligt att småskalig elproduktion utan dessa förutsättningar skall ersättas på samma vis.

Om det är så att förutsättningen för att bygga ny elproduktion i Sverige skall vara att företaget innehar gammal lönsam vattenkraft måste denna förutsättning betraktas som ett etableringshinder. Vid en jämförelse med övriga Europa finner man att svenska små elproducenter har en mycket låg ersättning, ca 24–28 öre, medan man i Schweiz får 89 öre och i Tyskland 74 öre. Därför föreslår Vänsterpartiet att de små elproducenterna skall ges goda utvecklingsmöjligheter för småskalig kraft.

Regeringen föreslår ett tillfälligt förbud för övergång till elvärme i sådana områden där fjärrvärmens har svag konkurrenskraft. Både Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill permanenta det förbudet av naturliga skäl. Regeringen bör återkomma med förslag om hur man klarar detta i framtiden.

Regeringen vill också, och det är en mycket viktig fråga för de kommunala verken i framtiden, att nätverksamhet och produktion/handel med el skall ske i olika juridiska personer. Vänsterpartiets förslag om en mer balanserad förändring av elhandeln skulle onödiggöra förslaget om två juridiska personer.

Men även i det fall att regeringens förslag till ny ellagstiftning vinner en majoritet är det onödigt, krångligt och kostsamt att tvinga små kommunala elverk att bilda två bolag eller juridiska personer. Vänsterpartiet stödjer därför det moderata yrkandet att företag med mindre än 10 000 abonnenter enbart skall behöva göra en särredovisning av nätverksamhet och produktion eller handel med el.

Varför skall vi tvinga de kommunala distributionsföretagen att bolagisera och öka sina administrativa kostnader? Varför skall vi pressa de kommunala verken till utförsäljning?

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 20.

Anf. 22 BIRGER SCHLAUG (mp)

Herr talman! Ni som lyssnar på läktaren, och ni som tittar på TV! Den moderat som var här i kammaren var en lustig figur. Han sade vad han tyckte, och sedan gick han. Han vill inte vara med och debattera. Han tyckte inte att andras åsikter var så intressanta, och han skulle till Energikommissionen.

Då ställer man sig frågan: Finns det ingen annan moderat som kan energifrågor, eller är det ett väldigt förakt för riksdagen? Jag vet inte. Kanske talmannen kan redogöra för det vid ett annat tillfälle.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

**Fel! Okänt
växelargument.**

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Vi har haft en FN-debatt här alldeles nyss. Nu har vi en energidebatt, vilket får mig att vilja utgå från ett för många partier ganska svårsmält dokument, nämligen Brundtlandkommissionens dokument, där det slogs fast att vi i industrivärlden måste halvera vår energiomsättning.

Det handlar alltså om en halvering.

Då uppkommer frågan om det vi skall diskutera i dag, avreglering av elmarknaden, leder till målet, dvs. en halvering av energiomsättningen.

Som regeringen har lagt upp det och som utskottsmajoriteten har lagt upp det måste svaret bli nej. Det visar att det är lätt att prata om FN och global solidaritet för att nå de fina målen på förmiddagen, men mycket svårt när man kommer till praktisk handling där man måste ifrågasätta sin egen gamla förlegade världsbild. Det är ju tyvärr så att de gamla partiernas ideologier vilar på en sådan.

Det som krävs är en ramplan för att vi skall veta inom vilken energiomsättning vi måste hålla oss. Sedan får vi ta fram ekonomiska styrmedel så att vi uppnår dessa effekter och detta mål.

Nu skall detta alltså avregleras, eller omregleras som socialdemokraterna litet fantasifullt döpt om det till. Det finns ju en del regler kvar. Det är mycket bra. Vi kan inte gå på den folktoppartistiska totalt anarkistiska modellen. Den är inte speciellt lysande.

Reglering eller avreglering är ofta en klassisk ideologisk fråga, som Vänsterpartiet har pekat på. Den här frågan kan också användas i valrörelser för att markera revir och för att bygga upp låtsasmotsättningar mellan t.ex. socialdemokraterna och de traditionellt borgerliga partierna.

Innan valet 1994 gillade inte socialdemokraterna avregleringar, vilket var bra. I dag, efter valet, gillar de det. Det gäller att göra ett SM i politik mellan socialdemokraterna och moderaterna. Då får man ibland försöka hitta på några motsättningar. Detta var väl en sådan påhittad motsättning, vad jag kan förstå.

Den ideologiska argumenteringen bygger ofta på huruvida staten eller marknaden skall styra och ha ett mycket stort inflytande. Avregleringen har alltså blivit en ideologisk fråga. Ibland har det gått åt fanders. Taxinäringen och flyget är exempel på mindre lysande avregleringar. Tyvärr kan det gå lika illa den här gången.

Det finns nämligen en annan dimension än den klassiska höger – vänster-dimensionen. Det finns en grön dimension i detta som är viktig.

Den gröna rörelsen ser ganska pragmatiskt på detta med avreglering eller reglering. Den väg som vi skall gå är den väg som gynnar ett ekologiskt och socialt hållbart samhälle. Då kan det ibland vara bra med avregleringar och ibland mindre bra. Men det finns ingen ideologisk blockering från vår sida när det gäller dessa frågor. Det är målet vi skall nå. Medlen är inget självändamål, som bl.a. Elisa Abascal Reyes många gånger har sagt här i talarstolen när det gäller andra avregleringar inom kommunikationssektorn.

I det här fallet gäller det alltså elmarknaden och en fri konkurrens för produktion och försäljning av el. Det finns ingen som helst anledning att tillstyrka den här propositionen från regeringen.

Orsaken är enkel – förslaget är en halvmessyr. Det utmynnar nämligen i att man skall privatisera vinsterna och socialisera kostnaderna. Det är ett mycket märkligt synsätt, men det är detta det går ut på. Orsaken till detta är mycket enkel. De externa kostnaderna, dvs. miljökostnaderna, vill man socialisera. Dem skall den offentliga sektorn ta hand om när de privata aktörerna och andra aktörer har tagit åt sig vinsterna.

Skall vi kunna lösa detta med en avreglering på ett riktigt sätt måste naturligtvis de externa kostnaderna vara inbakade i det pris som konsumenten betalar. Så länge det inte är så har vi inte ens någon marknad. Det är en dålig marknad som inte fungerar. Därför handlar detta med avregleringen mer om traditionella moderata besvärjelser. De bygger på det enkla faktum att man vill privatisera vinsterna och socialisera kostnaderna. Kostnaderna för miljöskador, hälsoeffekter, samhällsrisiker och långverkande radioaktiv förstöring av de mänskliga cellerna får den offentliga sektorn ta på sig medan vinsterna skall privatiseras.

Jag måste fråga moderaterna en sak. Det kanske finns någon annan moderat som kan gå upp och försvara detta. Jag undrar varför just moderaterna avskyr detta med verklig marknad så oerhört starkt. Varför är man så rädd för detta med externa kostnader? Varför är man så rädd för att låta energislagen betala sina verkliga miljökostnader? Det är ju detta som är verklig marknad. Det är detta som är verklig marknadsekonomi. Varför är man så rädd?

Jag får förmodligen inget svar från Mikael Odenberg eftersom han sprang i väg när han hade sagt sitt. Jag är förvånad över att han sprang, men inte över det han sade.

I propositionen talar socialdemokraterna om att man på ett kostnadseffektivt sätt och till stabila och rimliga priser skall få fram el. Utskottets majoritet håller med. Men detta är inte sant. Det kan aldrig bli kostnadseffektivt om inte miljökostnaderna ligger i priset.

På vilket sätt anser socialdemokraterna att det är kostnadseffektivt att släppa marknaden fri när den slipper ta hand om miljökostnaden? Hur kan det bli kostnadseffektivt? Ge mig ett enda intellektuellt hederligt svar på den frågan!

Hade avregleringen kombinerats med EU-kommissionens förslag om att el från kärnkraftverk skall miljöbeskattas med 6,5 öre hade det varit något annat. Då hade det varit något helt annat, med det ställer man inte upp på.

Jag vill passa på att citera några socialdemokratiska motionärer i ärendet. Leif Marklund, Carin Lundberg, Bo Holmberg, Berit Andnor m.fl. har skrivit bl.a. följande i en motion: ”Detta” – dvs. avregleringen – ”är katastrofalt inte minst med tanke på att kärnkraften skall avvecklas.”

Katastrofalt, skriver de. SSU har sagt samma sak.

Jag tror att det vore bra om den socialdemokratiska riksdagsledningen började fundera över om man inte skall lyssna på den mer moderna delen av den socialdemokratiska rörelsen.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

I en annan motion från socialdemokraterna, av bl.a. Arne Kjörnsberg och Christina Zedell, talas om hotet mot glesbygden på ungefär samma sätt som vi har talat om det i vår motion.

Jag vill också passa på att fråga hur Folkpartiet ser på detta med avreglering. Linje 2, som Folkpartiet och Socialdemokraterna stod bakom, sade ju inför folkomröstningen om kärnkraften att kärnkraften skulle vara avvecklad år 2010. Det var avveckling med förnuft. Låt oss nu avveckla med förnuft! Kan man göra det med den här avregleringen? Nej, det kan man inte.

Men hur är det med linje 2:s handlingsplan och deras löften? Man kan aldrig någonsin få kärnkraften avvecklad om man avreglerar elmarknaden utan att baka in miljökostnaderna för kärnkraften.

Jag skulle också vilja ta upp detta med utrikeshandel med el. Min fråga går då till Centerpartiet. Vi får så småningom förmodligen en inre elmarknad inom EU, en fri marknad med en mer eller mindre fri utrikeshandel. Tror inte Kerstin Warnerbring att det kommer att innebära att elpriset i Sverige kommer att öka högst avsevärt? Varför skall svenska kraftbolag sälja el till svenska hushåll och inte få ut lika mycket som om man säljer till tyska hushåll? Man kan kanske t.o.m. få ut det dubbla priset.

Om detta blir verklighet, finns det då utrymme för att Sverige skall skatteväxla på det sätt som både Centern och Miljöpartiet vill? Finns det utrymme för ytterligare elskattehöjningar t.ex.? Eller blir priset så högt i alla fall? Jag undrar om Centern ser ett visst problem i detta.

Jag stöder alla reservationer som Miljöpartiet har skrivit under, och jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 23 LENNART BEIJER (v) replik

Herr talman! Miljöpartiet har ett yrkande om att man skall sälja ut Vattenfall AB till de landsting där dessa kraftverk befinner sig. Då blir man litet orolig. Här finns ju andra förslag om att privatisera och sälja ut Vattenfall AB.

Min fråga till Birger Schlaug är: Finns det någon situation där Miljöpartiet kan tänka sig att stödja en allmän privatisering av Vattenfall?

Anf. 24 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Nej, det gör det inte. Vi tycker att Vattenfall skall förbli i offentlig ägo. Däremot har vi inte – som andra kanske har – några ideologiska blockeringar som leder till att vi menar att Vattenfall måste vara statligt.

Anf. 25 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Herr talman! Birger Schlaug ställde en direkt fråga till mig om hur jag ser på utrikeshandeln med el. Mitt svar är att vi redan i dag säljer el till och köper el från utlandet och att jag inte har kunnat se att detta har påverkat det svenska elpriset. Vi köper el från Norge, Tyskland och Danmark, och vi säljer el via Baltic Cable till Tyskland. Jag kan därför inte se att det skall bli några större skillnader.

Inte heller kan jag se att handeln med andra länder i någon utsträckning skall kunna påverka en skatteväxling. I EU diskuterar man redan skatteväxlingsproblematiken, och man kommer med största sannolikhet att liksom vi vill göra i Sverige genomföra en skatteväxling. Följaktligen bör inte heller det kunna påverka utrikeshandeln med el.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Anf. 26 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Vad gäller skatteväxling var det väl i förrgår en katastrof som inträffade på Ekofinmötet, där tyvärr inte Göran Persson medverkade men Sverige ändå var representerat. Det som där skedde var väl en katastrof när det gällde synen på koldioxidskatt, energiskatter och annat. Inget talar väl för att EU just nu kommer att stödja de förslag som EU-kommissionen har lagt fram. De berörda ministrarna är ju hela tiden motsträviga.

Sverige hanterade frågan ganska bra i måndags, så att man slapp låsa fast sig vid ett mycket dåligt femårsbeslut och trots allt kan hålla diskussionen vid liv.

Det blir ingen skillnad på elpriset, säger man nu från Centerpartiet, och det var intressant. Andra centerpartister som talar om energifrågor brukar säga precis tvärtom, att det inte är kärnkraftsavvecklingen som leder till ökat pris, utan den totala avregleringen av köp och försäljning av el, så att svenska kraftbolag får sälja el till tyska hushåll för dubbla priset. Det är den argumentation som man har då.

Vilket ben skall man egentligen stå på inom Centerpartiet?

Det är väl vidare ändå litet skillnad mellan dagens situation och den som man inom EU jobbar för, dvs. en totalt fri elmarknad. Man kan nog inte jämföra gårdagen eller dagen med morgondagen så som Kerstin Warnerbring gör.

Anf. 27 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Herr talman! Jag tycker att det går alldeles utmärkt att jämföra gårdagen, dagen och morgondagen med varandra. Det är nämligen genom historien som vi lär oss att tolka framtiden, Birger Schlaug.

Jag har sagt att det redan i dag pågår ganska mycket av utrikeshandel med el och att detta, såvitt jag vet, inte i någon nämnvärd utsträckning har påverkat elpriserna i Sverige. Däremot är jag alldeles övertygad om att vi i framtiden måste få mycket högre elpriser även i Sverige. Det är en självklarhet om vi över huvud taget skall kunna klara av dels kärnkraftsavvecklingen, dels allt annat som hör samman med elförsörjningen.

Vi har i Sverige ovanligt låga elpriser, och följaktligen finns det också utrymme för en viss höjning.

Anf. 28 BIRGER SCHLAUG (mp)replik

Herr talman! Jag delar helt Kerstin Warnerbrings uppfattning att det finns ett utrymme för högre el- och energipriser. Men vitsen med både Centerns och vårt skatteväxlingsförslag är att denna ökning i första hand skall ligga på skatten. Då får vi nämligen in skatter så att vi kan sänka skatten på arbete.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Ny ellagstiftning

Men en fullständigt fri elmarknad kommer att pressa upp priset. Säg mig det kraftbolag i Sverige som säljer för halva priset till svenska konsumenter när det kan få hela priset hos danska, tyska eller franska konsumenter! Jag förstår inte riktigt Kerstin Warnerbrings resonemang, men det får vi kanske debattera en annan gång, när vi har mer av repliker till förfogande.

Anf. 29 DAN ERICSSON (kds)

Herr talman! Dagens betänkande följer i stort sett den proposition om en avreglering av elmarknaden som regeringen presenterade före sommaren. Den propositionen följde i sin tur det delbetänkande som Energikommisionen presenterade i februari. I det föreslogs vissa smärre justeringar i den tidigare av riksdagen under mandatperioden beslutade avregleringen.

Man kan då fråga varför denna omtagning är nödvändig. I realiteten har vi fått en försening av avregleringen av elmarknaden. Någon större övrig effekt har inte uppkommit. I ett särskilt yttrande till Energikommisionens delbetänkande konstaterade ledamöterna från de partier som ingick i den förra regeringen att det när kommissionens betänkande nu föreligger är lätt att se att de socialdemokratiska farhågor som föranledde uppskovet med reformen varit obefogade. Slutsatsen är densamma i dag, vilket också framgår av det särskilda yttrandet vid dagens betänkande.

Herr talman! Eftersom propositionen näst intill slaviskt följde vad Energikommisionen föreslog, fann vi från Kristdemokraternas sida ingen anledning att motionera. Våra synpunkter hade blivit tillgodosedda i kommissionsarbetet. När betänkandet nu föreligger ställer vi oss också bakom det, utom på en punkt som inte hör ihop med propositionen och avregleringen. Utskottet går längre än vad regeringen har gjort i synen på Vattenfall.

Regeringen skrev i sin proposition att det finns starka skäl som talar för att Vattenfall bör kvarstå i statlig ägo, men utskottet skriver att man definitivt vill ha kvar Vattenfall i statlig ägo. Detta kan synas vara en liten skillnad, men vi tycker att det är en onödig markering i dag, innan Energikommisionen har lagt fram sitt slutbetänkande.

Avregleringen av elmarknaden kan bli ett viktigt instrument för energieffektivisering, som är en grundbult i en strategi för kärnkrafts-avveckling. Vidare möjliggörs nu på ett tydligt sätt för elkonsumenterna att efterfråga en ur miljöns och ur kommande generationers synpunkt hållbar elproduktion, av s.k. grön el. Uppföljningen av den nya elmarknaden innebär bl.a. att man bevakar att de små elproducenterna, som ofta arbetar med förnybar elproduktion, inte missgynnas – vilket är viktigt – och att kommuner har möjlighet att skydda fjärrvärmen där den har en svag konkurrenskraft.

Herr talman! Det finns både hängslen och livrem på den här avregleringen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan utom beträffande den text som berörs i reservation 4.

Man kan också ha en stilla förhoppning om att Energikommisionen nu skall kunna samla en motsvarande bred enighet kring hur omställ-

ningen av energisystemet skall genomföras. Jag som sitter i denna kommission kan omvittna att det är en något svårare uppgift, men vi skall inte lämna något oprövat och skall verkligen anstränga oss för att försöka komma överens också i denna för helheten i energipolitiken helt avgörande fråga.

Herr talman! Jag har också ett par kommentarer till ett par inlägg som gjorts här tidigare.

Jag har förstått att Birger Schlaug inte tycker att Energikommisionens arbete är så viktigt. Det framgick av hans tidigare inlägg. Han har också deklarerat att han mitt i detta arbete vill öppna egna fronter. Jag kan konstatera att Birger Schlaugs respekt för det politiska arbetet kanske inte är så total, trots att han hade synpunkter på vår respekt för riksdagens arbete. Kommissionen håller faktiskt just i dag och en månad framöver på med att försöka slutföra ett arbete. Jag tycker att man skall ha en viss respekt för det arbetet. Avregleringen är en sak. De ekonomiska styrmedlen för hur vi skall baka in de externa kostnaderna behandlas nu, och resultatet härav kommer så småningom att redovisas i slutbetänkandet.

Jag kan också säga till Lennart Beijer att det från Vänsterpartiet över huvud taget inte fanns någon reservation till delbetänkandet från Energikommisionen. Det är med viss förvåning som jag noterar att ni efter arbetet i den nu har ändrat uppfattning.

Anf. 30 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Jag har naturligtvis respekt för Energikommisionens arbete. Det vore mycket märkligt annars. Men jag förstår inte riktigt hur Dan Ericsson på allvar kan mena att vi först skall avreglera och sedan kan hoppas att de externa kostnaderna, dvs. miljökostnaderna, skall kunna bakas in i priset.

Jag menar att man naturligtvis måste gå den andra vägen. Först garanterar man att det är verkliga kostnader som vi betalar för elen, dvs. miljökostnaderna ingår i priset. Sedan kan vi börja diskutera avreglering. Annars får vi ingen verklig marknad. Då får vi bara ett system där man privatiserar vinsterna och socialiserar kostnaderna.

Anf. 31 DAN ERICSSON (kds) replik

Herr talman! Det är uppenbart att Birger Schlaug över huvud taget inte har läst betänkandet från Energikommisionen när det gäller avregleringen av elmarknaden.

Jag har just bläddrat igenom det igen och ser att det på ställe efter ställe mycket tydligt står att man återkommer till frågan om hur man skall baka in miljökostnaderna i energipriset. Jag kan återge ett enda ställe: Inte heller de ekonomiska styrmedlen torde komma att förlora i styrka – i samband med avregleringen. Liksom hittills kan skatter och avgifter användas för att i förbrukningsledet påverka användningen av energin och därmed exempelvis minska miljöbelastningen från skadliga ämnen som bildas och emitteras vid energianvändningen.

Det är precis det vi sysslar med nu. Ni slår faktiskt in helt öppna dörrar i det här sammanhanget. Det vi diskuterar i dag är avregleringen

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

av elmarknaden. Sedan har vi helheten, och beträffande den kommer kommissionen snart fram till ett slutbetänkande.

Anf. 32 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Naturskyddsföreningens energiexpert Tomas Kåberger sitter för Miljöpartiet i Energikommisionen. Han har alltså tvingats att reservera sig mot de dumheter ni håller på med, genom att ni inte ser till att de verkliga miljökostnaderna ingår i elpriset innan man avreglerar.

Dessutom sade Dan Ericsson att man pratar om att de ekonomiska styrmedlen inte skall förlora i styrka. Det är inte detta det handlar om. De måste ju bli verkliga. Det betyder att de måste öka *mycket* i styrka.

Anf. 33 DAN ERICSSON (kds) replik

Herr talman! Jag kan väl konstatera att det i samband med betänkandet från Energikommisionen även förekom en del tveksamheter i det politiska arbetet som rörde Miljöpartiet. Det var först efter det att vi var klara och arbetet var avslutat som det inflöt en reservation, som tog upp andra saker.

Har man den synen på politiskt arbete att man inte i en utredning kan diskutera olika ståndpunkter, så att vi vet var vi har varandra, kan jag tala om att det är mycket svårt att ta ställning till nya förslag som läggs fram i form av en reservation när man har slutfört arbetet. Det är inte respekt för det politiska arbetet, Birger Schlaug.

Anf. 34 BARBRO ANDERSSON (s)

Herr talman! "Allt går ju med elektricitet, elektriskt det är nåt konsigt med det. Elektriskt det strömmar ju som ni vet, härs och tvärs igenom tråden."

Citatet är av Tage Danielsson.

En omreglering och reformering av ellagstiftningen ger konsumenterna en starkare ställning än med nuvarande ellag. Konsumenterna får ett inflytande över prissättningen, eftersom upphandlingen kommer att ske i konkurrens.

Om detta handlar, som framgått av tidigare inlägg, denna debatt, och jag är glad att samstämmigheten är så pass stor som den är. Vissa reservationer finns, men en stor enighet finns i utskottet om färdriktningen.

Tanken med elmarknadsreformen är just att genom ökad konkurrens stärka konsumenternas ställning på marknaden. Avsikten är att skapa förutsättningar för en effektiv elförsörjning. Den förra socialdemokratiska regeringen inledde detta arbete genom att ta initiativ till en bolagisering av Vattenfall och att i samband därmed överföra storkraftnätet till en särskild organisation, Svenska Kraftnät. Det är dock regeringens och utskottsmajoritetens mening att Vattenfall skall förbli i statlig ägo.

Nu fullföljs arbetet på elmarknadsreformen. För att säkerställa konkurrens på lika villkor krävs ett nytt regelverk. Det är alltså fråga om en omreglering snarare än en avreglering av elmarknaden. De stora indu-

strikunderna har redan nu vissa möjligheter att förhandla med olika kraftbolag om villkoren för leveranser av högspänd el. Genom elmarknadsreformen får också andra kunder den möjligheten.

Utskottet besökte Norge i våras och kunde då ta del av deras erfarenheter på det här området. Deras erfarenheter är mycket goda. Ingen aktör önskar återgå till det gamla. Man har fått en klarare målsättning och tydligare roller. Det är lättare att arbeta. Man har en överblick, och priserna har sjunkit för konsumenterna.

En nordisk elbörs diskuterades också vid detta besök. Liksom de nordiska energiministrarna är aktörerna mycket angelägna om att en organiserad handelsplats kommer till stånd. Utskottet delar denna uppfattning, vilket framgår av betänkandet. Med det beslut som vi tar i dag i denna kammare kommer vi ett stort steg närmare målet. En gemensam nordisk elmarknad ger Sverige större handlingsfrihet inför de diskussioner som skall föras inom EU om en gemensam framtida elmarknad.

Den förra regeringen ville avreglera tidigare. Det har vi hört från den här talarstolen. När vi bytte regering och riksdagsmajoritet sköts detta upp, och de tidigare regeringspartierna fullföljer sin politik i detta betänkande med en reservation.

Vad vi socialdemokrater sade då var att man innan man avreglerar eller omreglerar bör titta på vad det innebär för omställningen av energisystemet, hur det påverkar utrikeshandeln och vad det innebär för glesbygden. Energikommissionen fick i uppdrag att med förtur utreda detta och lägga fram förslag. Så har skett, och propositionen och detta betänkande behandlar ingående de mera genomtänkta delarna. Utrikeshandeln med el kommer en särskild utredare att titta närmare på.

I propositionen står det att utrikeshandeln med el innebär fördelar för den svenska elförsörjningen, inte minst i perspektivet av en kommande avveckling av kärnkraften.

Utskottsmajoriteten delar den uppfattningen. Vår grundinställning är att handelsutbyte med andra länder innebär fördelar för Sverige. Fördelarna är, som vi säger i betänkandet, en ökad produktionseffektivitet och stabilare prisnivå. Naturligtvis kan en situation uppstå då en viss reglering kan bli nödvändig, exempelvis om försörjningstryggheten skulle hotas. Därför är det bra att låta en särskild utredare titta närmare på det.

Vi ser också med tillfredsställelse på förslaget att tillkommande utlandsförbindelser skall ägas och förvaltas av staten och tillstyrker detta.

Många har haft funderingar kring och varit tveksamma till de små konsumenternas och glesbygdskundernas ställning. Utskottet har diskuterat dessa frågor ingående. NUTEK kommer att få ett uppföljningsansvar, och jag vill gärna här från talarstolen betona vikten av just uppföljning. En viss garanti blir det för små kunder genom uppdelningen i en nätdel och en eldel. Distributörer kan spela ut producenter mot varandra och därmed pressa priset. Vi har låga elpriser i Sverige, och det finns enligt NUTEK och Konkurrensverket ingenting som säger att de inte kan bli lägre.

Glesbygdskunderna bör följas noga. Detta betonar vi i betänkandet. Regeringen har också för avsikt att uppdra åt NUTEK att särskilt över-

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

vaka kostnadsutvecklingen för glesbygdskunderna. Regeringen påpekar särskilt att vid tariffsättning på regionledningar skall huvudprincipen vara en avståndsoberoende tariff för uttag av el. I dag gäller att man inte får ha olika priser för olika kunder, och risken för att just glesbygdskunderna får betala mer för eldelen bedömer jag som liten.

Nätkostnaden är officiell och lika för alla. Det som blir avgörande för priset är kundstorleken. Det spelar ingen roll om man bor i lägenhet i centrala Uppsala eller i ett litet hus på norra Gräsö i detta avseende.

Prisskillnaderna är i dag stora. Råkraften är mycket billigare i vissa delar av landet än i andra. Boden köper t.ex. sin råkraft 30–35 % billigare än Östhammar, för att ta ett exempel.

Särredovisning, eller uppdelning i olika juridiska personer, är en fråga som diskuteras på olika håll. Utskottsmajoriteten menar att en klar uppdelning behövs för att undvika korssubventioneringar. Små, kommunala elbolag som jag har talat med menar att bolag är den bästa formen. Verksamheten skulle helt enkelt inte fungera annars.

Omställningen av hela det svenska energisystemet kommer att behandlas i särskild ordning. Energikommisionen skall lämna sitt betänkande i december. Därefter kommer remissomgång och breda diskussioner, och så småningom kommer proposition, utskottsbehandling och kammardebatt.

Med det beslut vi fattar i dag underlättar vi denna omställning. Vi öppnar för kundernas fria val. Den som vill kan välja sin el från förnybara energikällor, s.k. grön el.

Herr talman! Som framgår av betänkandet och som framgått av debatten här i dag finns några reservationer fogade till betänkandet. Propositionen och betänkandet grundar sig i sin tur bl.a. på Energikommisionens delbetänkande kring dessa frågor. De reservationer som fogats till betänkandet i dag stämmer inte överens med delbetänkandet från Energikommisionen. Jag är litet förvånad över vissa partier. Är det så att den som sitter i Energikommisionen talar för sig själv och den som sitter i näringsutskottet talar för sig? Vilken är då partilinjén, och hur skall de viktiga energifrågorna behandlas i en kommande debatt?

Herr talman! 1902 års ellag har varit gällande länge. Det är nu dags att möta framtiden med en ny. En modern ellag, anpassad till den nya tiden med samarbete över gränserna, kommer att medföra ett nytt tänkande. En VD vid ett kommunalt elbolag som jag har talat med säger: Tänk vad bra det blir när vi skall utvecklas till ett serviceföretag. I stället för att säga till folk som ringer och klagar att vi har rätt och de har fel får vi jobba på ett annat sätt; vi får bli mer serviceinriktade.

Herr talman! Jag tror att det här blir bra. Jag är säker på att vi om några år, när vi har sett hur det här verkar, inte kan tänka oss att återgå till det gamla, på samma sätt som man har upptäckt i Norge. Tänk när olika elbolag kommer till oss med olika erbjudanden om energisnåla apparater, lågenergilampor och annat som vi inte har kommit oss för med tidigare. Tänk när vi tillsammans i allmännyttan, i bostadsrättsföreningar, villaägarföreningar har pressat priserna, sett till att höja effek-

tiviteten, serviceandan hos Vattenfall, Sydkraft eller våra kommunala bolag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i sin helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 35 LENNART BEIJER (v) replik

Herr talman! Man blir nästan imponerad av den självsäkerhet och den säkerhet som utskottsmajoriteten visar i fråga om förslagets positiva sidor. Det som Barbro Andersson framhåller om möjligheterna att köpa grön el är nästan paradisiskt. De små sammanslutningarna skall kunna pressa priserna osv.

Jag skulle vilja ställa ett par väldigt konkreta frågor. Är Barbro Andersson inte det minsta orolig för att förslaget framför allt kommer att gynna de stora energianvändarna? Redan har vi fått signaler om att de priser som bestäms nu för nästkommande år visar att man räknar upp priserna till enskilda konsumenter, medan man håller igen på priserna till industrin – man räknar alltså inte med att kunna höja de priserna. Tvärtom måste man konkurrera om de stora kunderna. Är ni inte rädda för att förslaget får denna konsekvens?

Bör man inte vara litet försiktig med våra små kommunala elverk? Fyller de inte en väldigt viktig funktion? Har de inte visat att de är mycket effektiva i sitt arbete? Är det verkligen meningen att vi skall pressa dem för att de skall bli uppköpta av de stora på marknaden?

Jag vill att Barbro Andersson reder ut ståndpunkterna. Det sades för ungefär ett år sedan att en avreglerad elmarknad skulle bana väg för en privatisering av Vattenfall. De misstankarna från socialdemokratins sida har ni i dag lagt åt sidan, eller?

Anf. 36 BARBRO ANDERSSON (s) replik

Herr talman! Jag vill gärna se möjligheterna med det här förslaget. Det finns många möjligheter. Om man sätter sig in i förslaget noga, om man diskuterar med människor som är verksamma i branschen och som vill se möjligheterna och inte hoten, då upptäcker man dem också. Därför vill jag gärna stryka under dem.

Beträffande priserna skiljer man på en nätbelagd och en eldel, vilket gör att det inte har så stor betydelse för de små konsumenterna om man bor i en lägenhet centralt i en stad eller ute på landet i en villa.

Jag tror att riskerna för de små elbolagen är överdrivna. Man måste ju inte sälja sitt elbolag till de stora om man inte vill. Om vi dessutom får en nordisk elmarknad, som vi alla gärna vill se, kommer de i dag stora bolagen – Vattenfall och Sydkraft och andra – så att säga minska i storlek genom att det blir fler aktörer på marknaden.

Anf. 37 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Barbro Andersson sade att hon tror att detta leder till en effektiv elförsörjning. Jag förstår inte vad hon menar med ”effektiv” när inte miljökostnaderna finns inräknade. Hur kan det då vara effektivt?

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Ny ellagstiftning

Leif Marklund, Berit Andnor och Bo Holmberg m.fl. drar i sin motion slutsatsen att det blir en katastrof, inte minst med tanke på att kärnkraften skall avvecklas. Hur ser utskottsmajoriteten och socialdemokraterna i utskottet på det?

En konkret fråga till: Varför skulle svenska kraftbolag sälja billigt till svenska konsumenter när man får en gemensam elbörs inom EU där man kan sälja dyrt till andra länders konsumenter?

Anf. 38 BARBRO ANDERSSON (s) replik

Herr talman! Under arbetet med det här betänkandet i utskottet har Birger Schlaug inte varit närvarande, inte följt debatten. Jag förstår att det kan vara litet svårt att följa med. Om man läser betänkandet och propositionen noga ser man att vi på varje punkt har bemött de farhågor och påståenden som finns i de olika motionerna. Vi har med det förträffliga kansliets benägna hjälp sett till att vi fått bra skrivningar som en klar majoritet står bakom. Om Birger Schlaug läser betänkandet noga får han svar på de frågor som han ställt.

Anf. 39 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Herr talman! Jag har faktiskt läst både betänkandet, kommissionens delbetänkande och mycket annat.

Jag ställde några konkreta frågor. Hur kan det vara effektiv elhantering och effektiva elkostnader när man inte räknar in miljökostnaderna? Jag vill ha svar på den frågan. Den besvaras inte i betänkandet. Dessutom skulle jag vilja ha ett enkelt svar på följande fråga: Varför skulle svenska kraftbolag sälja billigt till svenska konsumenter när man kan få ut dubbelt så högt pris om man säljer till tyska eller andra konsumenter, om EU nu skall ha en gemensam elbörs, vilket Barbro Andersson talade om? Är det av ren godhet som svenska kraftbolag skall sälja billigt och minska vinsten? Varför?

Anf. 40 BARBRO ANDERSSON (s) replik

Herr talman! Jag skall ta det sista gällande utrikeshandeln först. Det är just för att man skall kunna besluta hur det hela skall se ut som vi föreslår den här konstruktionen för handeln.

Den effektiva elförsörjningen får vi genom uppdelningen, som tydligt framgår av betänkandet. Dessutom rör detta de frågor som kommer att behandlas av Energikommissionen i ett senare läge och som inte berör debatten här i dag.

Anf. 41 ARNE KJÖRNSBERG (s)

Herr talman! Med talmannens benägna tillstånd tänker jag först ta upp en fråga som inte har med denna debatt att göra utan med alla debatter i denna kammare. Jag vet att talmännen vill ha rappa och litet livfulla debatter. Men första förutsättningen för det är att man hör sina ärade meddebattörer. När man måste uppbringa all sin energi för att över huvud taget höra vad meddebattörerna säger är det ganska hopplöst att få dessa livfulla och rappa debatter som vi vet att talmännen

gärna vill att vi skall ha i denna kammare för att göra riksdagen till centralpunkten för politiken i Sverige.

Därefter över till ämnet: Bakom den något oskyldiga rubriken "Ny ellagstiftning" ryms utan tvekan den största energipolitiska reformen under hela efterkrigstiden. Det elförsörjningssystem som vi har nu har gett oss en hög teknisk nivå, stor leveranssäkerhet, internationellt sett låga priser och ett rimligt system för taxesättning.

Den som vill ändra på detta – som framgått av debatten och betänkandet vill näringsutskottet göra det – har, menar jag, hela bevisbördan. Den som vill ändra systemet måste leda i bevis att ett nytt system blir bättre och ger samhällsekonomiska och inte minst miljömässiga vinster.

Näringsutskottet säger att det främsta syftet med dessa förslag är att stärka konsumenternas ställning. I min hand har jag en broschyr från Svenska Elverksföreningen. Inom parentes har nog Svenska Elverksföreningen missförstått riksdagens roll, eftersom man påstår att riksdagen har beslutat om en del förändringar. Vi kommer att besluta om någon halvtimme eller timma om detta. I broschyren finns en rubrik som lyder "Lönar det sig att byta?" Under den kan man läsa följande: "Hur mycket pengar finns det att hämta om man byter elleverantör? Det beror naturligtvis på vilka villkor man har idag och hur mycket el man förbrukar. Men för de allra flesta hushåll blir nog svaret: inte särskilt mycket.

Den som byter elleverantör måste nämligen ha en elmätare som mäter elförbrukningen timme för timme. Kostnaden för den noggrannare mätningen skall betalas av kunden.

För de flesta hushåll blir det därför antagligen inte ekonomiskt lönsamt att byta elleverantör." Detta säger Svenska Elverksföreningen.

I en av de största landsortstidningarna kunde man i söndags läsa en intervju med en hög chef inom Vattenfall. Han fick frågan: "Men varför då en avreglering, har det inte fungerat bra som det gjort?" Efter att han talat om att det finns vissa tendenser till att bli pösig – man blir något överraskad att denne Vattenfallschef talar så fritt ur hjärtat; det finns nog andra medel att behandla pösigheten med – säger han: "Det handlar dock inte så mycket om priset, Sverige har trots sitt utpräglade monopol världens lägsta elpriser." Detta är alltså inte mitt ordval utan Vattenfallschefens.

Följdfrågan från journalisten blev: "Men nackdelarna då? För nog finns det en baksida på medaljen." Jo, det var den här mannen klart medveten om. Han nämnde avregleringen av flyget som avskräckande exempel. "Även taxi har ju efter avregleringen haft kaos på sina håll – –." Han ser också en fara för elmarknaden. "Mindre seriösa aktörer – – kommer att försöka tjäna snabba pengar på att köpa och sälja elström.

– Vi kommer nog tyvärr att få se sådana – –."

Vattenfallschefen hade fel i ett, eller kanske två, av sina påståenden. Jag tänkte ta upp det här med världens lägsta elpriser. Till industrin har faktiskt Sydafrika och Kanada lägre pris. Sverige däremot har klart lägst priser i Europa, vilket Vattenfall har visat i en liten broschyr –

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Ny ellagstiftning

som jag har – och vilket Dagens Industri visade i en artikel i mitten av förra månaden.

Då är frågan: Har näringsutskottet kunnat visa att svenska konsumenter kommer att få lägre priser? Mitt svar är obetingat: Den som vill göra denna stora förändring av ett system som har gett oss Europas absolut lägsta priser och bland de lägsta priserna i världen måste kunna leda denna fråga i bevis.

Låt oss se på en vanlig hushållskonsumant. Det hushåll jag tar upp bor i lägenhet och förbrukar ca 4 000 kWh per år. Den mätutrustning som behövs för att mäta förbrukningen timme för timme kostar, säger man, 5 000 – 8 000 kr. Jag vill inte ta i så mycket, så jag räknar lågt i mitt exempel och antar att en sådan kostar 6 000 kr. I exemplet utgår jag ifrån att konsumenten får ett lägre pris på 2 öre per kWh. Det betyder att denne hushållskonsumant kommer att få en 80 kr lägre kostnad för den el han använder under ett år. För att betala kostnaden för mätaren behöver man alltså hålla på i 75 år innan den är betald. Det öppnar i och för sig oanade perspektiv när det gäller att stärka konsumentens ställning.

Detta visar att möjligen, och jag understryker möjligen, kan avregleringen vara till fördel för de absolut största förbrukarna som genom sin styrka och sina kunskaper kan sätta kraft bakom sina ord i förhandlingarna. Dessa möjligheter har inte hushållen och, vad kanske värre är, inte heller småföretagen.

Till sist vill jag nämna den väsentligaste invändningen på den här punkten. Elmarknaden i Sverige är en utpräglad oligopolmarknad, inte som Vattenfallschefen påstod monopolmarknad. Det finns alltså väldigt få leverantörer. Elmarknaden tenderar dessutom att bli allt mindre. En sådan marknad kommer inte, menar jag, att leda till konkurrens som kommer de små kunderna till del i varje fall. All erfarenhet från denna och andra branscher visar obetingat att jag har rätt.

Utskottet skriver i betänkandet att det främsta argumentet för den lagstiftning som utskottet nu föreslår är omsorgen om konsumenterna. Med det räkneexempel jag nyss visade är de naturliga frågorna med en lätt travesti på Gustav Möller: "Omsorg för vem? Omsorg till vad?"

Herr talman! Låga elpriser, hög leveranssäkerhet, hög teknisk nivå och rimlig taxeersättning har varit till fördel för vårt land, för näringslivet och för övriga elkonsumenter. De förslag som nu föreläggs riksdagen för beslut har inte på något av dessa områden visat att det blir bättre.

Till detta skall läggas att Sverige står inför en omställning av energisystemet som inget annat land genomfört. Vi har ambitionen – det tror jag att vi alla är överens om – att den skall ske med bibehållen god leveranssäkerhet och till konkurrenskraftiga priser. Den skall ske i ordnade former och inte i panik. Dessutom anser vi att det är rimligt att skillnaderna i pris för nyttigheten el inte blir alltför stora mellan olika delar av vårt land.

Alla dessa problem sammantagna kommer genom de förslag som riksdagen nu har att behandla att överlämnas till marknaden, en marknad vars största och oftast enda drivkraft är att tjäna pengar och i en del

fall, dess värre, tjäna snabba pengar. Jag har inga invändningar mot det. Det är rimligt att det är på det här sättet i ett marknadsekonomiskt system. Men man kan fråga sig om man skall överlåta allt till ett sådant system.

Detta, herr talman, är enligt min mening tillräckligt för att motivera det avslagsyrkande som finns i den motion där jag står som första namn och vars beteckning är 1994/95:N25.

Jag vill ändå ta upp en tråd till. Jag går då tillbaka några år i tiden och knyter an till vad näringsutskottet har sagt tidigare.

I slutet av 1980-talet gjordes en del stora förändringar, vilket bl.a. Barbro Andersson talade om. Man bolagiserade exempelvis Vattenfall. Det grundläggande skäl som då fördes fram var att det var viktigt att vårt land var i takt med förändringarna i dåvarande EG. Det tyckte också ett enhälligt näringsutskott våren 1992, då utskottet talade om att det var viktigt att beakta utvecklingen inom EG innan beslut fattades om förändring av svensk elmarknad.

Det verkade rimligt då, och jag tycker att det verkar rimligt nu. Att Sverige skulle eftersträva samtidighet var näringsutskottets enhälliga uppfattning 1992. Jag vet inte hur mycket denna uppfattning präglades, eller var beroende, av att den allmänna meningen då ute i Europa var att en omfattande avreglering var på gång. Jag kan alltså inte bedöma det.

Det är bara det att nu är de allra flesta bedömare överens om att denna förändring, alltså strävan mot en avreglering, har avstannat. Endast ett av länderna i dåvarande EG, Storbritannien, har avreglerat. Det finns grundläggande meningsskiljaktigheter bland de stora länderna inom EU. Flera av dem anser det vara ett nationellt intresse att slå vakt om möjligheterna att med politiska medel styra elmarknaden till båtnad för landets industri, hushåll och medborgare och inte överlåta detta faktiskt en smula svåra problem till marknaden.

Det betyder att den kanske viktigaste utgångspunkten i näringsutskottets, tycker jag, välgrundade uppfattning från 1992 – samtidigheten – inte talar för en avreglering av vår elmarknad.

Herr talman! Jag har samma uppfattning som näringsutskottet år 1992 hade i denna del. Men i motsats till näringsutskottet står jag fast vid den uppfattning som jag då hade. Detta är i sig ett skäl så gott som något för att yrka avslag på motion N25.

Jag hade tänkt yrka bifall till motion N25 och till motion N27, vilken har Leif Marklund som första namn. Men jag har fått lära mig av kammarkansliets eminenta tjänstemän att jag av formella skäl inte kan göra det. Anledningen är att båda motionerna täcks in av reservation 2. Därför kommer vi motionärer att vid kommande votering rösta för reservation 2.

Till sist: Vi, Sveriges riksdag, som sitter här på uppdrag av medborgarna har i denna fråga uppdraget från våra barn och barnbarn att genomföra en total omställning av det svenska energisystemet. Vår absoluta strävan är att detta skall kunna göras under ordnade former och, som sagt, inte i panik. Alla åtgärder som vi vidtar på det energipo-

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

litiska området måste präglas av detta uppdrag. Detta, herr talman, är det grundläggande skälet till mitt ställningstagande i denna fråga.

I detta anförande instämde Christina Zedell, Bengt Kronblad, Leo Persson, Barbro Hietala Nordlund, Sigrid Bolkéus, Rune Berglund, Carin Lundberg, Lennart Klockare, Birgitta Gidblom, Eva Persson Sellin, Lars U Granberg, Ulf Kero och Kristina Zakrisson (alla s).

Anf. 42 LEIF MARKLUND (s)

Herr talman! Som tidigare sagts i denna kammare var det den föregående borgerliga regeringen som både inledde och genomförde avregleringen av elmarknaden. Det här drogs tillbaka av den socialdemokratiska regeringen på grund av den stora osäkerheten om vad som skulle hända. Vi gav Energikommissionen tilläggsuppdraget att analysera konsekvenserna av en sådan här avreglering, eller omreglering – en lek med ord enligt min mening.

Energikommissionens arbete ledde till ett delbetänkande där några små förändringar föreslogs. Dessa ändringar gick naturligtvis i rätt riktning, men det var inte på långt när tillräckligt för att övertyga mig och många andra. Enligt min och många andras mening var det alltför många osäkerhetsfaktorer som trädde fram. Dessa osäkerheter uttrycks i propositionen i ett förslag om fortsatt utredning och uppföljning. Det är i och för sig vällovligt att man, när så stor osäkerhet råder, ser till att det blir utredningar och uppföljningar. Propositionen andas dock en alltför stor osäkerhet och bör därför avslås.

Herr talman! Jag har försökt att hitta motivet till denna omställning av den svenska ellagstiftningen, men jag har inte lyckats. Att ta ytterligare ett steg mot en avreglering och att låta marknaden styra svensk elförsörjning och de svenska elpriserna bortom den politiska församlingens möjlighet att påverka tycks i dag vara ett självändamål.

Motivet, en effektivisering av elmarknaden och en starkt ställning för konsumenterna, åtföljs i betänkandet av en mening om att denna effektivisering med ökad konkurrens verkar komma – där finns också en osäkerhet – enskilda konsumenter till del. Visst låter det bra! Men sedan redovisas att NUTEK, Konkurrensverket och Svenska kraftnät får i uppdrag att övervaka och följa händelseutvecklingen. Här redovisas ju också en klar osäkerhet om följderna av reformen.

I motionerna N25, N26 och N27 lyfter vi motionärer fram en hel del problem som icke är lösta och där det finns en oerhört stor osäkerhet. Vi lyfter fram glesbygdskonsumenterna. Hur skall detta komma dem till del? Kan man tänka sig att sitta uppe i Åsele hemma i vardagsrummet framför en dator och där följa elmarknaden och elbörsen efter att först kanske ha investerat 5 000 eller 10 000 kr i en ny mätare för att nästa dag kunna köpa den billigaste elen? Det är nonsens, och det är fåfängligt att tro att svenska hushåll skall hantera sina elkostnader på det sättet.

När det gäller glesbygdskonsumenterna avstyrker utskottet med motiveringen att grund saknas för vårt tvivel att det här skall komma nämnda konsumenter till godo. Även här uttrycks ju en stor osäkerhet.

Det är faktiskt det enda ställe som vi har hittat där man argumenterat mot de motiv som vi motionärer fört fram.

När det gäller förslagens inverkan på omställningen av vårt energisystem påpekar Energikommissionen att det inte är möjligt att med säkerhet avgöra om faktorerna i förslaget kommer att öka eller minska investeringarna i vårt energisystem. Energikommissionen har inte sagt att detta underlättar, vilket tidigare framförts i denna kammare. I stället har man sagt att man inte kan avgöra den saken. Här kommer också en osäkerhet fram.

Jag tycker att detta är att föregripa det stora energipolitiska beslut som vi står inför – ja, ett av de större energipolitiska beslut som svenska parlamentariker och svensk politik kommer att stå inför. Här föregriper vi Energikommissionens slutbetänkande. Vi föregriper alltså det beslutsunderlaget och rycker bort en del av verktygen för att kunna ställa om vårt energisystem.

I motsats till utskottsmajoriteten tror jag faktiskt att omställningen därmed försvåras. Jag tror alltså att vi försvårar den omställning som egentligen kan ske när det gäller avvecklingen av kärnkraften och investeringar i nya energikällor.

Herr talman! Motionerna N25 och N27 har som utgångspunkt att vi i dag har en väl fungerande elmarknad. Både i ett europeiskt och i ett internationellt perspektiv har vi låga elpriser, vilket Arne Kjörnsberg mycket bra utvecklade. Det gäller såväl industrin som hushållen. Vi ser därför stora hot inför den omställning som liggande förslag innebär. Propositionen leder egentligen mycket långt.

Det råder inga delade meningar om att vi i dag har låga elpriser. Det har vi också hört i denna kammare. Alla är överens om att vi i dag har oerhört låga elpriser. Vi har dessutom hög elsäkerhet och hög leveranssäkerhet i elsystemen. Det borde inte råda delade meningar om att styrningen av energin har varit ett viktigt samhällsplaneringsinstrument. Detta överlämnas nu till marknaden. Samtidigt måste jag hålla med de talare som sagt att det här underlättar en privatisering av Vattenfall.

Den regionalpolitiska propositionen 1994/95:161 anger att de övergripande målen för regionalpolitiken skall vara uthållig tillväxt, rättvisa och valfrihet. Likvärdiga villkor skall skapas för medborgarna i hela riket.

Det upplevs egentligen som ganska motsägelsefullt att vi nu tar bort ett av de kanske viktigaste incitamenten när det gäller att bedriva en regionalpolitik som syftar till att uppfylla nämnda mål. Dels slår förslaget hårt mot vår glesbygd, dels blir det stora påfrestningar på vår elintensiva industri som är utplacerad på bruksorter runt om i vårt land.

Den föreslagna energiomställningen kan få en betydande inverkan på våra basindustriers utveckling beroende på att vi öppnar vägen för en snabb anpassning av svenska elpriser mot världsmarknadsnivå.

NUTEK:s scenariestudie när det gäller Långtidsutredningens bilaga 6, Tillväxialternativet, visar att en tillväxtprocess som drivs av en strukturomvandling skulle kunna resultera i dramatiska förskjutningar av industriproduktionen och nettoexportens sammansättning under en 30-årsperiod. Skogsindustrins nettoexportandel exempelvis skulle

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.*

Prot. 1995/96:14
25 oktober

*Fel! Okänt
växelargument.
Ny ellagstiftning*

minska från 50 % år 1992 till 20 % år 2010. Det är alltså gigantiska förändringar som föreslås.

Skogsindustrin skulle i detta fall bromsas av energiprisutvecklingen – alltså inte på grund av kapitalbrist eller brist på arbetskraft, utan på grund av att vi tar felaktiga beslut i fråga om energin.

Herr talman! De största försämringarna i samband med denna avreglering kommer som vi ser det naturligtvis att drabba konsumenterna i glesbygden. Förslaget om att nättaxan skall vara avståndsberoende kommer inte att få full genomslagskraft direkt, men efter en övergångstid på fem år är jag helt övertygad om att glesbygden kommer att ligga väldigt långt ner på prioriteringslistan när det gäller att leverera elkraft. Dels är man starkt beroende av el, dels har man en oerhört låg förbrukning. Vem vill leverera till små kunder?

Elmarknaden i framtiden är för viktig för att utsättas för sådana här experiment. För att ändra de nuvarande, fungerande systemen i den omfattning som föreslås måste man kunna bevisa att samhällsekonomiska vinster uppnås vid denna omdaning. Effekterna av tidigare avregleringar borde stämma till eftertanke. Ta avregleringen av flyget som på ett mycket dramatiskt sätt försämrade kommunikationerna i vår glesbygd. Menar vi i Sveriges riksdag allvar med att hela Sverige skall leva, borde vi stanna upp och närmare utvärdera och analysera vad vi håller på med.

Det har meddelats att regeringen nu avser att tillsätta en utredare med uppdrag att se över hur förändringarna inom den statliga sektorn har påverkat den regionala utvecklingen samt vilka konsekvenserna av privatiseringar, avregleringar och bolagiseringar har blivit. Vidare sägs att utredningen skall ligga till grund för regeringens fortsatta arbete. Detta är bra. Men varför skall vi då hasta fram en massa avregleringar innan vi vet vad konsekvenserna blir?

Tidigare beslut som näringsutskottet tog 1992 och som Arne Kjörnsberg redogjorde för står jag fortfarande bakom. Men detta är naturligtvis en avkrok som absolut inte har någonting med det nämnda beslutet att göra.

Enligt min mening har de negativa effekterna av avregleringen varit betydligt större än de positiva. För att gå vidare måste vi i vårt beslutsunderlag kunna uttrycka oss med större säkerhet än vad vi gör i den här propositionen. Den oro som det ges uttryck för i kommunerna, hos LO-distrikten, hos LO centralt, bland enskilda konsumenter och i viss mån också hos företag visar på en misstro mot avregleringsförslaget.

Vi kan titta på Assi Domän, Gränges och Avesta Sheffield. De har de sista dagarna hastat fram och tecknat långa kontrakt om energi med Vattenfall. Varför gör man det? Jo, naturligtvis av den anledningen att man är helt övertygad om att de svenska elpriserna kommer att justeras mot världsmarknadspriser. Industrins konkurrenskraft kommer att försämrats. Nu tecknas upp till tjugoåriga kontrakt, för att man vill tillskansa sig själv skadeslöshet. Och vilka kommer att drabbas? Jo, naturligtvis konsumenterna.

Vi får inte låta avregleringarna bli ett självändamål. Därför hemställer jag att riksdagen avvisar förslaget. För mig liksom för Arne Kjörns-

berg är det så att problematiken kring den tekniska hanteringen när det gäller behandlingen av detta ärende i kammaren har gjort att jag inte kan yrka bifall till min motion. Precis som Arne Kjörnsberg inser jag att mina synpunkter är tillgodosedda i reservation 2, och jag kommer i omröstningen att stödja den reservationen.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

**Fel! Okänt
växelargument.**

I detta anförande instämde Christina Zedell, Bengt Kronblad, Arne Kjörnsberg, Leo Persson, Barbro Hietala Nordlund, Axel Andersson, Sigrid Bolkéus, Sven Lundberg, Rune Berglund, Carin Lundberg, Bengt-Ola Rytting, Lennart Klockare, Birgitta Gidblom, Eva Persson Sellin, Ulf Kero, Kristina Zakrisson, Lars U Granberg (alla s) samt Birger Schlaug (mp).

Anf. 43 HANS KARLSSON (s)

Herr talman! I betänkande 1995/96:NU1 behandlas proposition 1994/95:222 om ny ellagstiftning jämte ett antal motioner inom samma sakområde. Jag tycker att det är olyckligt att utskottsmajoriteten vill driva fram en så omfattande avreglering av elmarknaden utan att tillräckliga analyser av konsekvenserna har gjorts. Jag instämmer i de argument som Arne Kjörnsberg och Leif Marklund tidigare har framfört i debatten. Det har varit argument som reser många frågetecken beträffande en avreglering och konsekvensen av en sådan. Min bedömning är att konsekvensen av en avreglering måste belysas mer omsorgsfullt än vad som hittills har skett.

Det har genomförts ett antal avregleringar i Sverige under senare år. Jag tycker att samtliga dessa har gett oss den erfarenheten att en noggrann analys och en försiktigare takt är till gagn för samhället och medborgarna. Utan att dra alltför långtgående slutsatser av avregleringen av taxi och inrikesflyget är det ändå uppenbart att priset för enskilda människor och för samhället har varit högt i dessa fall.

Herr talman! Jag kan inte finna något skäl till att hasta fram i denna fråga. Vi kan mycket väl invänta Energikommissionens slutgiltiga ställningstagande; Inte minst med tanke på att jag inte har tolkat det som att det finns någon större entusiasm för avregleringen i det som Energikommissionen hittills sagt.

Det är för närvarande mycket tveksamt vilken trygghet de små konsumenterna i allmänhet och de som bor i glesbygden i synnerhet kan känna i den utveckling vi står inför om utskottsmajoriteten beträffande avregleringen vinner majoritet i kammaren. Det finns skäl att vara mycket orolig för prisutvecklingen för dessa konsumenter.

För mig är den enskilda människans möjlighet att hävda sina intressen viktig. I en värld som alltmer styrs av marknadsekonomiska överväganden ställs den enskilda människan åt sidan till förmån för näringslivets vinstintressen. Jag tycker att den svenska modellen för marknadsekonomi är betydelsefull för att skapa dynamik i utvecklingen och samtidigt skydda den enskilda konsumenten. En avreglering som inte tar hänsyn till enskilda konsumenter och som inte väger in de olika förhållanden som råder inom den elintensiva industrin och konsumenter i glesbygden går på tvärs mot dessa värderingar.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Herr talman! Med hänvisning till vad jag har anfört vill jag meddela kammaren att jag inte kommer att rösta för utskottsmajoritetens förslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (frågan om ny ellagstiftning)

1. utskottet

2. res. 1 (v)

3. res. 2 (mp)

Förberedande votering:

16 röster för res. 1

38 röster för res. 2

246 avstod

49 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:

238 röster för utskottet

45 röster för res. 2

16 avstod

50 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 71 m, 22 c, 19 fp, 11 kds

För res. 2: 20 s, 9 v, 16 mp

Avstod: 9 s, 7 v

Frånvarande: 17 s, 9 m, 5 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 4 kds

Ann-Marie Fagerström (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2 (omställningen av energisystemet)

1. utskottet

2. res. 3 (v, mp)

Votering:

262 röster för utskottet

33 röster för res. 3

5 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 71 m, 22 c, 18 fp, 10 kds

För res. 3: 16 v, 16 mp, 1 kds

Avstod: 4 s, 1 fp

Frånvarande: 16 s, 9 m, 5 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 4 kds

Mom. 3 (Vattenfall AB)

1. utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering
2. utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i res. 4 (m, fp, kds)

Votering:

169 röster för utskottet

99 röster för res. 4

30 avstod

51 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 22 c, 4 v

För res. 4: 70 m, 18 fp, 11 kds

Avstod: 2 s, 12 v, 16 mp

Frånvarande: 16 s, 10 m, 5 c, 8 fp, 6 v, 2 mp, 4 kds

Mom. 4 (utrikeshandeln med el)

1. utskottet

2. res. 7 (m, fp)

Votering:

184 röster för utskottet

89 röster för res. 7

27 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 143 s, 22 c, 1 fp, 7 v, 11 kds

För res. 7: 71 m, 18 fp

Avstod: 2 s, 9 v, 16 mp

Frånvarande: 16 s, 9 m, 5 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 4 kds

Mom. 13 (produktion av el i nätverksamhet, m.m.)

1. utskottet

2. res. 20 (v)

Votering:

264 röster för utskottet

16 röster för res. 20

20 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 141 s, 71 m, 22 c, 19 fp, 11 kds

För res. 20: 16 v

Avstod: 4 s, 16 mp

Frånvarande: 16 s, 9 m, 5 c, 7 fp, 6 v, 2 mp, 4 kds

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot. 1995/96:14

25 oktober

Fel! Okänt

växelargument.

Prot. 1995/96:14
25 oktober

7 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositioner

1995/96:54 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Sydafrika

1995/96:58 EG:s andra förenklingsdirektiv och den svenska mervärdesbeskattningen

1995/96:83 Säkrare finansiering av framtida kärnavfallskostnader m.m.

1995/96:85 Hemlig kameraövervakning

1995/96:89 Utbildning i Sverige för utlandssvenska barn och ungdomar

1995/96:95 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Malta

8 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 23 oktober

1995/96:63 av Siw Persson (fp) till finansministern om fastighetstaxering

den 24 oktober

1995/96:64 av Barbro Westerholm (fp) till utrikesministern om homosexuellas situation i Zimbabwe

1995/96:65 av Susanne Eberstein (s) till socialministern om äldres rätt att byta kommun

Frågorna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 7 november.

9 § Kammaren åtskildes kl. 15.57.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 18 (delvis) och av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Prot. 1995/96:14
25 oktober

1 §	Anförande med anledning av FN:s 50-årsjubileum.....	<i>Fel! Okänt växelargument.</i>	1
	Anf. 1 TALMANNEN		1
2 §	Bordläggningsdebatt		3
	Anf. 2 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)		3
	Anf. 3 GÖRAN LENNMARKER (m)		6
	Anf. 4 HELENA NILSSON (c)		8
	Anf. 5 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)		10
	Anf. 6 BJÖRN SAMUELSON (v)		12
	Anf. 7 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)		15
	Anf. 8 INGRID NÄSLUND (kds)		17
	Anf. 9 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)		19
	Anf. 10 GÖRAN LENNMARKER (m)		21
	Anf. 11 HELENA NILSSON (c)		22
	Anf. 12 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp)		23
	Anf. 13 BJÖRN SAMUELSON (v)		24
	Anf. 14 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)		25
	Anf. 15 INGRID NÄSLUND (kds)		26
	Anf. 16 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)		28
	Anf. 17 VIOLA FURUBJELKE (s)		28
3 §	Justering av protokoll		30
4 §	Ny riksdagsledamot, m.m.		30
5 §	Hänvisning av ärenden till utskott.....		31
6 §	Ny ellagstiftning.....		31
	Näringsutskottets betänkande 1995/96:NU1		31
	Anf. 18 MIKAEL ODENBERG (m)		31
	Anf. 19 KERSTIN WARNERBRING (c)		34
	Anf. 20 TORSTEN GAVELIN (fp)		35
	Anf. 21 LENNART BEIJER (v)		36
	Anf. 22 BIRGER SCHLAUG (mp)		39
	Anf. 23 LENNART BEIJER (v) replik		42
	Anf. 24 BIRGER SCHLAUG (mp) replik		42
	Anf. 25 KERSTIN WARNERBRING (c) replik		42
	Anf. 26 BIRGER SCHLAUG (mp) replik		43
	Anf. 27 KERSTIN WARNERBRING (c) replik		43
	Anf. 28 BIRGER SCHLAUG (mp) replik		43
	Anf. 29 DAN ERICSSON (kds)		44
	Anf. 30 BIRGER SCHLAUG (mp) replik		45
	Anf. 31 DAN ERICSSON (kds) replik		45

Prot. 1995/96:14
25 oktober

Anf. 32 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....
Anf. 33 DAN ERICSSON (kds) replik.....
Anf. 34 BARBRO ANDERSSON (s).....
Anf. 35 LENNART BEIJER (v) replik
Anf. 36 BARBRO ANDERSSON (s) replik
Anf. 37 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....
Anf. 38 BARBRO ANDERSSON (s) replik
Anf. 39 BIRGER SCHLAUG (mp) replik.....
Anf. 40 BARBRO ANDERSSON (s) replik
Anf. 41 ARNE KJÖRNSBERG (s)
Anf. 42 LEIF MARKLUND (s)
Anf. 43 HANS KARLSSON (s).....

Beslut

7 § Bordläggning.....

8 § Anmälan om frågor

1995/96:63 av Siw Persson (fp) till finansministern om fastighetstaxering

1995/96:64 av Barbro Westerholm (fp) till utrikesministern om homosexuellas situation i Zimbabwe

1995/96:65 av Susanne Eberstein (s) till socialministern om äldres rätt att byta kommun

9 § Kammaren åtskildes kl. 15.57.....